

MEC Magazine

Tijdschrift voor Nederlandse schaakgeschiedenis

Zhaoqin Peng & Eddy Sibbing

Nummer 105

December
2023

Max Euwe Centrum

Max Euweplein 30a • 1017 MB Amsterdam
euwemec@xs4all.nl • 020-625 7017 • www.maxeuwe.nl

Bestuur en medewerkers

BESTUUR

P. van der Sterren, voorzitter
R. van het Kaar, vicevoorzitter
A. Willemsma, secretaris
A. Riemens, penningmeester

M. Abeln, algemeen lid
M. Brouwer, algemeen lid
E. Mijnheer, algemeen lid
P. Wakkie, algemeen lid

Algemeen adviseur: H. Ree
Adviseur topschaak: J. Timman
Adviseur public relations: H. Böhm
Adviseur wetenschap: H. van den Herik

MEC Magazine wordt financieel mogelijk gemaakt door Fred van der Vliet.

MEDEWERKERS

Bibliothecaris: E. Straat
Conservator: M. Aarten
Donateuradministrateur: P.P. Theulings
Financieel administrateur: A. Bezemer
Managers: E. l'Ami en J. van den Berg
Sociale media: T. Kabos
Webmaster: B. van den Berg

Redactie MEC Magazine: D. Goes,
A. Jansen, P.W. van Voorthuijsen, M. bij de
Weg en E. de Winter
Opmaak MEC Magazine: W. Dormits
Foto's: Archief MEC en Nationaal archief

Vrijwilligers: F. Arp, D. Brink, M. Kiss,
M. Mellegers, B. Stam, Th. Weijers en C. ten
Woude

ADVERTENTIE

DGT PEGASUS

**All you need
is a connection**

Discover the first real chess board dedicated to
online play. DGT Pegasus is changing the way of
playing online chess, bringing your game to the
3rd dimension.

LET'S
PLAY!

THE CHESS INNOVATORS

More information on: digitalgametechnology.com/pegasus

Inhoud

Euwe en Muhring 1972	4
Zhaoqin Peng is de negende drager van de Euwering	6
Max Euwe wint Hastings 1923/24	12
Leo Nardus, kunstschilder, olympisch medaillewinnaar en schaakmecenas	22
Hans Ree stopte met zijn schaakrubriek en ging weer verder	28
Kortchnoi in Nederland	35
Het MEC in vogelvlucht	43

Van de redactie

De uitreiking van de Euwering aan Zhaoqin Peng staat centraal in dit MEC Magazine. In een interview met Minze bij de Weg kijkt ze terug op haar carrière, maar laat ze ook zien hoe druk ze nog steeds met schaken is.

Onze voorzitter Paul van der Sterren vertelt over de enige keer dat hij samen met zijn moeder naar schaken keek. En Arnoud Jansen gaat honderd jaar in de tijd terug naar de overwinning van Euwe in Hastings.

Symon Algera draagt aan twee reeksen bij: Bijzondere Nederlanders in de schaakwereld gaat over de mecenas Leo Nardus en Wereldtoppers in Nederland behandelt Viktor Kortchnoi en zijn veelvuldige bezoeken aan Nederland.

Minze bij de Weg interviewt Hans Ree en kijkt terug op meer dan vijftig jaar schaakjournalistiek. We sluiten zoals altijd af met het MEC in vogelvlucht. Naast de lezing van Jan Timman over Euwe's beste partijen ook de aankondiging van de aanstaande interne verhuizing. En Harry Gielen maakte fraaie foto's tijdens de uitreiking van de Euwering.

Wij wensen u veel leesplezier!

Foto voorpagina: Harry Gielen

Euwe en Muhring 1972

Paul van der Sterren

Nu ik inmiddels zelf al sinds vele jaren van schaker tot schaker in ruste ben gedegradeerd, kan ik me een beetje verplaatsen in hoe het voor Euwe in de jaren zestig en zeventig moet zijn geweest om er aan de ene kant nog wel en aan de andere kant niet meer bij te horen. Je schaakcarrière ligt achter je, maar iedereen blijft je als “die schaker” zien. Binnen de hiërarchie heb je geen plaats meer, maar daarbuiten word je nog altijd met u en grootmeester aangesproken.

Inmiddels heb ik gemerkt dat er in deze laatste fase van je schakersbestaan wel degelijk nog allerlei mogelijkheden zijn om iets met je expertise en naamsbekendheid te doen. Zo kun je bijvoorbeeld voorzitter van het Max Euwe Centrum worden, je kunt schrijven, coachen, commentaar geven, online de partijen van Carlsen volgen. De mogelijkheden zijn eindeloos.

Euwe koos vooral voor de bestuurlijke weg én voor de weg van de propaganda. Hij werd FIDE-president omdat hij een goed functionerende wereldschaakbond belangrijk vond en hij gebruikte zijn nog altijd overbekende naam om telkens weer nieuwe generaties te interesseren voor het schaakspel. Tot op hoge leeftijd gaf hij simultaans. Toernooiorganisaties in Nederland konden altijd rekenen op zijn aanwezigheid bij openings- en sluitingsplechtigheden. Hij reisde de wereld rond. Alles met als doel het genereren van meer publiciteit voor de schaaksport.

Hoogtepunt van deze laten we zeggen propaganda-carrière van Euwe was zijn optreden op de Nederlandse televisie tijdens de match Fischer-Spasski in 1972. Met Willem Jan Muhring in de rol van aangever wist hij het Nederlandse volk avond aan

avond te boeien en te amuseren met zijn bespreking van de partij van de dag. Waarschijnlijk was het succes van deze uitzendingen vooral te danken aan Muhring die, hoewel hij een uitstekende schaker was, er geen enkele moeite mee had om zichzelf neer te zetten als een beginnende. Hij stelde de ene na de andere onnozele vraag en werd daar zelfs zo goed in dat Euwe af en toe oprecht geïrriteerd raakte door zoveel domheid en vrij korzelig kon worden in zijn antwoorden. Het publiek smulde ervan.

De hand van meester Muhring (foto: Teleac)

Ik was zestien en keek er iedere avond met veel plezier naar. De partijen waren natuurlijk sowieso boeiend, Donner kwam erin voor, er was af en toe een kort telefoon-

gesprek met Robert Byrne of een journalist ter plekke. Maar wat deze uitzendingen voor mij echt bijzonder maakten: ik keek er samen met mijn moeder naar. En dat terwijl ze helemaal niet schaakte! Mijn moeder was de enige in ons gezin die zich nooit door mij de regels van het schaakspel heeft laten uitleggen en ook in later jaren heb ik haar nooit op inhoudelijke belangstelling kunnen betrappen. Maar ze keek wél naar Euwe en Muhring. Was het schaakspel haar dan toch gaan interesseren? Was de uitleg van Euwe zo boeiend? Was het omdat Muhring er zo goed uitzag? Of ging het haar om Spasski en Fischer en hun tweekamp, waar indertijd de ogen van de hele wereld op gericht waren?

Niets van dat alles. Ik denk dat wat haar én honderdduizenden andere Nederlanders zo aansprak het hoge gehalte aan cabaret moet

zijn geweest wat het programma min of meer per ongeluk was binnengesijpeld. De uitzendingen waren educatief bedoeld, maar Euwe en Muhring maakten er zodanig een komisch gesprek tussen twee heren van, dat het eigenlijke onderwerp – het schaken – overstegen werd. Het werd een programma waarvan je tevreden naar bed ging en monter weer opstond, sluitstuk én hoogtepunt van de dag.

Natuurlijk heeft Euwe in zijn leven veel meer aan propaganda voor het schaakspel gedaan dan het meewerken aan deze tv-uitzendingen, maar ik betwijfel of er iets is wat meer effect heeft gehad. Pas als je de mensen aan het lachen krijgt maak je echt indruk. Er zou meer gelachen moeten worden in de schaakwereld.

Muhring en Euwe, aan de telefoon met Reykjavík (foto: Teleac)

Zhaoqin Peng is de negende drager van de Euwering

Minze bij de Weg

Op het Max Euwe Centrum in Amsterdam is op woensdag 8 november onder grote belangstelling de Euwering uitgereikt aan Zhaoqin Peng. Zij is daarmee de eerste vrouw die deze ring in ontvangst mag nemen.

De Euwering werd in 1997 ingesteld door de Nederlandse Gasunie. De Gasunie sponsorde in die tijd het grote schaaktoernooi in Groningen. Met het instellen van de ring wilde de Nederlandse Gasunie haar waardering doen blijken voor het baanbrekende werk dat Max Euwe door de jaren heen ten behoeve van het schaken in het algemeen, en het jeugdschaken in het bijzonder, heeft verricht. Max Euwe was wereldkampioen schaken van 1935 tot en met 1937. Hij schreef, samen met anderen, veel schaakleerboeken voor jong en oud. De Euwering is geen persoonlijk eigendom van de ontvanger, maar een symbool van waardering voor de activiteiten die de drager heeft verricht voor het schaken in Nederland. De ontvanger is verplicht om de ring op een door hem of haar gekozen tijdstip door te geven aan iemand in Nederland die als een waardig opvolger wordt beschouwd. Eddy Sibbing, de vorige drager van de ring, koos ervoor deze door te geven aan Zhaoqin Peng. Sibbing, die eerder manager was van het Max Euwe Centrum, is zelf actief in het jeugdschaak en liet dat meetellen bij zijn keuze. Bij de uitreiking zei hij: "Ik vind het zelf belangrijk dat de drager van de Euwering zich niet alleen verdienstelijk maakt voor het schaken in het algemeen, maar ook voor de jeugd." Aan dat

laatste criterium voldoet Peng in ruime mate. Zij traint wekelijks Nederlandse en buitenlandse jeugdschakers. Daarnaast heeft zij zich ingezet voor het stimuleren van het vrouwen- en meisjesschaak in Nederland. Bovendien is ze veertien keer vrouwenkampioen van Nederland geweest. In haar dankwoord zei Peng: "Ik ben vooral trots en beschouw het dragen van deze ring als een zeer grote eer. Ik had dit helemaal niet verwacht."

Chess Queens

MEC Magazine sprak met Peng over haar vele schaakactiviteiten.

Een van de redenen waarom je de ring hebt gekregen is dat jij in 2014 samen met Tea Lanchava, Bianca de Jong-Muhren, Anne Haast en Lisa Schut, het toenmalige Olympiadeteam, de Chess Queens hebt opgericht. De doelstelling van de Chess Queens is om het vrouwenschaak te stimuleren, zowel in de top als in de breedte. "Ja, en daar ben ik ben tot nu toe nog druk mee bezig. Ik ben ook de enige die er veel sponsorgeld voor heeft verzameld. Ik ken mensen en daardoor konden wij toernooien organiseren en andere dingen doen. Vroeger was er niet zoveel geld, eigenlijk vooral voor het EK en WK.

De nieuwe en de oude drager van de Euwering (foto: Harry Gielen)

Sinds een paar jaar concentreren wij ons op de jeugd, de meisjes. Dat doen we ook omdat velen van ons moeder zijn geworden en wij zelf veel minder schaken. Ik doe zelf nog veel aan jeugdtrainingen.”

En niet alleen Nederlandse jeugd.

“Ik ben in de Chinese maatschappij nog steeds heel beroemd. In China zijn er nog altijd mensen die mij kennen. In de Randstad, in Rotterdam, Delft en Den Haag, wonen heel veel Chinezen. Dat heeft onder andere te maken met de Technische Universiteit in Delft. Sinds vorig jaar ben ik begonnen Chinese kinderen iedere zaterdag schaakles te geven. Dat zijn drie groepen, in totaal ruim zestig kinderen. Dat gebeurt in Delft in het Grotius College, waar ruimte wordt gehuurd. ’s Ochtends krijgen de kinderen gewoon les en ’s middags is er tijd

voor hobbydingen. Schaken is daar een van de activiteiten.

De Chinezen leren alles, hè? En als ze een grootmeester kunnen krijgen is dat beter. Ik spreek bij die lessen eerst Chinees met hen, maar tegelijk ook Nederlands, want deze kinderen zitten ook op een Nederlandse school. Een paar zitten op een internationale school, daar moet je Engels mee spreken.”

De Chess Queens wilden toch ook het damestopschaak stimuleren?

“Wij doen ook wel iets voor de top. Wij hebben een Chess Queenstraining, daar doet iedereen aan mee, ook Machteld van Foreest en Eline Roebers. Een keer per maand hebben wij de Corry Vreeken-training, gesponsord door de Stichting Corry Vreeken. Zij sponsoren heel veel

activiteiten en wij regelen dan dingen. Wij organiseren die trainingen zelf.”

Heeft de schaakbond daar ook mee te maken?

“Nee, tot nu toe niet. Helaas. Ze zeggen: “Wij hopen de komende tijd samen te werken”. Alleen als er af en toe een meisjes-toernooi is helpen ze met het versturen van uitnodigingen. In de toekomst willen ze wel samenwerken.”

Vijf jaar Chess Queens

Coach je ook topjeugd?

“Dit jaar was ik niet bij het Europese jeugdkampioenschap. De afgelopen jaren wel omdat een van mijn leerlingen kampioen was geworden. Als mijn leerling er niet bij is ben ik er minder enthousiast voor en ik ben ook druk met andere dingen.”

Je begeleidt meisjes en jongens? Niet alleen meisjes?

“Eigenlijk meer jongens, weinig meisjes.”

Hoeveel tijd ben je eraan kwijt?

“Zaterdag ben ik de hele middag in Delft.

Zondagavond geef ik privéles. Dat is online met Chinese kinderen uit Canada. En elke dag heb ik wel groepjes.”

Zijn dat allemaal Chinese kinderen of ook Nederlandse?

“Ik heb veel Chinese kinderen. Maar ook half Chinees en Nederlands. Met Chinese ouders communiceer ik makkelijker. Ik heb ook iets gedaan voor Pentachess. Dat is jeugdschaak in vijf plaatsen rond Dordrecht.

Ik word veel gevraagd, ook voor Lichess, maar ik heb geen tijd. Kinderen kunnen alleen aan het eind van de middag en in de avond. In het weekend, aan het eind van de middag en in de avond heb ik het druk.’

Is het meeste online of ook op locatie?

“Het meeste is online, alleen de zaterdag is op locatie. Ik heb wel twee leerlingen die naar mijn huis komen, die wonen bij mij in de buurt in Hoofddorp. Anderen wonen in Eindhoven, in Leeuwarden, dat kan niet anders dan online. We zien elkaar wel bij het jeugdkampioenschap, daar ga ik ook heen.”

Heb je een opleiding gehad als trainer?

“Ja, lang geleden al. Dat was Schaaktrainer 2 van Herman Grooten. En later heb ik bij de FIDE ook het bewijs voor internationaal coach gehaald.”

Dus je bent gediplomeerd?

(Lacht). “Jazeker. Het was nuttig hoor! Zelf schaken is heel anders dan kinderen leren schaken. Ik geef kinderen les en zelf leer ik intussen ook hoe je kinderen beter kunt laten leren. Ik doe het nu ruim tien jaar. Van sommige dingen denk ik: vroeger zou ik dat heel anders hebben gedaan. Je krijgt ervaring.”

Je bent ook lid geweest van de technische commissie van de FIDE. Wat deed je daar?

“Discussies over schaakregels, over schaak-tafels, hoe die moeten staan. Over kleding. Op een gegeven moment was er discussie over de kleding bij de Olympiade. Moet iedereen fatsoenlijke kleding hebben, of uniforme kleding? Ik zei dat je mensen niet kunt dwingen. Sommige landen hebben niet eens voldoende geld om mee te doen en nu zou je nog extra geld moeten uittrekken voor een uniform? Dat is moeilijk. We hebben ook gediscussieerd over vals spel, dat soort dingen. Maar ik ben ermee gestopt, ik vond het niet zo interessant. Ik concentreer mij nu op het doorgeven van mijn ervaring aan kinderen.”

China

Kom je nog regelmatig in China?

“Dat was wel zo, maar sinds de pandemie ben ik er nog niet geweest. Voor de pandemie minimaal een keer per jaar, vanaf het jaar 2000. Dat was vaak voor activiteiten, bijvoorbeeld seniorentoernooien. Een paar oude schaakkennissen organiseerden toernooien voor de top van de oude Chinese generatie. Ik heb ook een paar keer in de league, in de competitie meegespeeld. Dat kon ik dan combineren met bezoek aan mijn (ouderlijk) huis. Ze betalen alles, de club betaalt mijn ticket, alles heel royaal.”

Je bent wel weer van plan om te gaan?

“Ik ga ooit wel weer, maar nu heb ik even minder zin. In de pandemietijd is mijn moeder overleden, toen kon ik niet terug. Mijn vader was al eerder gestorven, in 2012. Als je ouders allebei overleden zijn voel je iets minder de neiging te gaan. Maar ik heb er nog wel vier broers, daar heb ik een heel goede band mee.”

Er zijn nu toch geen beperkingen meer vanwege de pandemie?

“Nee, niet vanwege de pandemie, maar wel andere. Ik heb de Nederlandse nationaliteit, dus ik moet een visum halen. Dat is moeilijker dan vroeger. De relatie tussen China en het westen is wat verstoord. Het lukt wel, maar ik moet eerst eens even kijken.”

Bijna hun oma

Schaak jij zelf nog?

“Nee, eigenlijk niet. Eens per jaar doe ik mee aan de Olympiade of het Europees kampioenschap. Dat is het. Als je niet meer speelt wordt het moeilijk. Je voelt dat je minder wordt en dat het minder leuk is. Ik ga nu nog mee omdat het team mij nodig heeft. Ik speel aan bord twee. (Dit gesprek vond kort voor het Europees teamkampioenschap in november plaats). Eline speelt aan bord een, Machteld aan bord drie.”

Jij zou bijna hun moeder kunnen zijn.

“Nou, bijna hun oma. Ik ben bijna veertig jaar ouder. (Barst in lachen uit)

Gelukkig zijn er twee jonge meisjes, maar het zijn er nog niet zoveel. Wij hopen dat er iets meer meisjes komen, dan kunnen wij met pensioen. Ik had een leerling, Wendy Huang, die was zo goed, maar die is op een gegeven moment gestopt. Dat is wel jammer. Ik had gedacht dat ze zeker bij deze twee (Eline en Machteld, MbdW) zou kunnen komen.”

En je bent nog sterk genoeg?

“Dat hoop ik. De laatste keren haalde ik rond de vijftig procent.”

Het Nederlandse team in Montenegro met coach Jeroen Bosch (foto: Mark Livshitz)

Speel je nog voor een club?

“Ik ben lid van HWP Haarlem. Vorig jaar heb ik één potje gespeeld, maar het is op zaterdag en dan heb ik die school. Ik vind het nuttiger om mijn ervaring door te geven dan nog zelf te spelen.”

Jij bent in China begonnen als schaker. Toen ben je in 1995 naar Nederland gekomen. Was dat qua schaakniveau een stap achteruit of juist een stap vooruit, bijvoorbeeld omdat je in Europa zou kunnen spelen?

“Natuurlijk vooruit, ik werd in 2004 grootmeester toen ik al in Nederland woonde. In Europa schaken ging inderdaad ook makkelijker. Ik kon toen schaken waar ik wilde. In China kon dat niet. Je moest vragen, vragen indienen, het was veel moeilijker. De leiders zeiden: je gaat daar

heen, of je gaat niet. Dat was niet makkelijk. In Nederland had je vrijheid.”

Maar in Nederland was het niveau bij de vrouwen niet zo hoog.

“Ik speelde bij de mannen. In de competitie eerst bij Rotterdam. Met En Passant ben ik drie keer kampioen van Nederland geworden. En ik deed mee aan open toernooien. Vijf keer was ik geplaatst voor het kandidatentoernooi en maakte ik deel uit van de internationale top.”

Denk je dat je eruit hebt gehaald wat erin zat?

“Dat denk ik wel. Ik begon met schaken toen ik bijna twaalf was, dus ik heb een heleboel gemist. Wij hadden ook geen stappenmethode, geen duizenden diagram-

men waarmee je kon oefenen. Wij hadden niets. Wij hadden misschien één boekje, een oud Russisch boekje en later in het vrouwenteam de *Informator*. Veel didactisch oefenen hadden we niet. Ik heb een levenslang probleem, tot nu toe, met de tactiek. Eigenlijk moet je al automatisch weten wat je moet doen. Ik was al twaalf toen ik begon en heb dus veel gemist. Het is eigenlijk heel knap dat ik nog zover gekomen ben.” (Lacht)

Als je op je achtste was begonnen, was je sterker geweest.

“Als ik de condities had gehad om te kunnen leren, want ik houd van leren. Als ik toen de mogelijkheid had gehad zou ik iedere dag hebben geschaakt.

Vanaf mijn twaalfde heb ik dat ook gedaan. Ja, ik denk zeker dat ik eruit heb gehaald wat mogelijk was.”

Voor meer informatie zie:

www.chessqueens.nl

stichtingcorrvvreeken.blogspot.com

www.pentachess.nl

De houders van de Euwering tot nu toe

Max Euwe (5 januari 1977)

Hans Bouwmeester (4 januari 1983)

Jan Timman (13 december 1991)

Hans Böhm (9 november 1996)

Hans Ree (19 mei 2001)

Genna Sosonko (7 augustus 2007)

Cor van Wijgerden (19 december 2012)

Eddy Sibbing (30 mei 2018)

Zhaoqin Peng (8 november 2023)

Vier dragers van de Euwering verenigd (foto: Harry Gielen)

Max Euwe wint Hastings 1923/24

Arnoud Jansen (met medewerking van Peewee van Voorthuysen)

De eerste grote overwinning van Max Euwe was het traditionele Kersttoernooi van Hastings. Na de goede prestatie in Göteborg in 1920 was dit zijn echte visitekaartje voor de schaakwereld.

Het één eeuw oude schaaktoernooi in Hastings dat duurde van donderdag 27 december 1923 tot en met vrijdag 4 januari 1924, was het derde van de zogeheten “Christmas Internationals”.

Het was het zesde internationale schaaktoernooi in Hastings überhaupt, een reeks die begint met het legendarische super-toernooi uit 1895, dat zo verrassend werd gewonnen door de jonge Amerikaan Harry Nelson Pillsbury vóór het illustere rijtje Tsjigorin, Lasker, Tarrasch, Steinitz, en andere grootheden uit die tijd. Dat toernooi werd overigens gespeeld in de zomer.

Het tweede toernooi (augustus 1919) werd het Victory Congress genoemd (uiteraard een verwijzing naar de overwinning in ‘The Great War’) en werd zeer overtuigend gewonnen door Capablanca met een score van 10½ uit 11. De remise was tegen de winnaar van de tweede prijs, de Serviër Kostic.

Dezelfde Kostic won het eerste kerst- en nieuwjaartoernooi in 1921/22 (hij was overigens de enige niet-Brit). In september 1922 won Aljechin een sterk bezette, dubbelrondige zeskamp, met een half punt voorsprong op Rubinstein en ruim vóór onder andere Bogoljubow en Tarrasch. En later dat jaar won Rubinstein de tweede Christmas International.

Alle tien deelnemers vereeuwigd tijdens een ronde

Het kersttoernooi in 1923/24 telde tien deelnemers: de Engelsen Yates, Michell, Norman, Blake en Price, de Duitsers Mieses en Seitz, de Belg Colle, de Hongaar Maróczy en Max Euwe. De speellocatie, het stadhuis, bood een spectaculair uitzicht: de grote ramen keken uit op de zee, de pier, en de oude haven.

Alleen Colle, Seitz, en Euwe hoefden de oversteek van het vasteland te maken. In 1923 was Maróczy namelijk schaker-in-residence in Hastings op een jaarcontract. Onder zijn pupillen overigens de latere eerste wereldkampioene Vera Menchik, en ook Isaac Kashdan (‘de kleine Capablanca’ was zijn bijnaam). En ook Mieses was al in Engeland, waar hij in 1923 diverse schaakvoorstellingen gaf.

Voorafgaand aan het toernooi was Maróczy

de favoriet: al waren zijn hoogtijdagen voorbij, eerder dat jaar wist hij in het elitetoernooi van Karlsbad de eerste plaats te behalen, gedeeld met Bogoljubow en Aljechin! De in 1870 geboren Hongaar was de belangrijkste mentor van Max Euwe (meer hierover in *Nieuwsbrief 98* van december 2020 en *Nieuwsbrief 99* van juni 2021), en ondanks het leeftijdsverschil al sinds 1917 een heel goede vriend van de latere wereldkampioen.

Geza Maróczy

De outsiders: Euwe, Colle, Yates, en Mieses (die iets van zijn oude glorie deed schijnen in het toernooi van Liverpool dat hij in 1923 won, vóór Maróczy).

***RONDES 1-4 (27-29 december):
Euwe 3½ uit 4, maar niet bovenaan!***

De eerste vier rondes werden in drie dagen afgewerkt. Op zaterdag 29 december 1923 waren er twee rondes, zondag de 30ste was een rustdag.

In de eerste ronde had Max Euwe wit tegen zijn vriend en mentor Maróczy. Na een heen en weer golvende partij werd tot remise besloten. Eerst kwam Euwe in het voordeel

na een interessante dameruil, maar even later miste hij een goede mogelijkheid. Daarna ging het op en neer. Maróczy verdedigde zich goed en kon op twee manieren naar remise afwikkelen. Hij koos voor het spectaculaire 25...Pge5! waar het rustige 25...Pge7 ook tot remise had geleid. Max Euwe's enige remise van het toernooi!

Euwe-Maróczy na 6...Pge7

Mieses verloor van Michell door één ongelukkige zet, iets wat hem in dit toernooi vaker zou overkomen. Seitz won van de ongelukkige Price, die zou eindigen met 0 uit 9. Overigens *won* dezelfde Price als speler van de Hastings Chess Club zijn meeste partijen tijdens de tournee van zijn team door Nederland in 1924. De overige twee partijen eindigden in remise. Colle miste verschillende kansen op winst tegen concurrent Yates.

In de tweede ronde speelde Max Euwe met zwart tegen Norman. Deze Norman zou door beroepsverplichtingen gehinderd (hij was hoofdonderwijzer, maar naar verluidt

heel aardig) slechts 2½ punt verzamelen, ondanks dat hij tot het rijtje Engelse meesters behoorde net onder het niveau van Yates en Sir Henry Thomas.

Norman-Euwe, stelling na 15. Db1

Volgens Maróczy was 15. Lg3 geboden, “nu volgt de catastrofe”.

15. ... Pfe4 16. Pxe4 Lxe4 17. Lg3

“Te laat”.

17... Da5+

“Wit gaf op. Na b4 volgt simpelweg Dxa3 et cetera.”

Mieses wist een gewonnen stelling tegen Blake niet te verzilveren, de enige remise in deze ronde. Colle won met zwart in 29 zetten van Price, Michell won verrassend van de sterkere Fred Yates en Maróczy won volgens verwachting van Seitz.

In de derde ronde won Michell opnieuw, dit keer met zwart van Blake na een blunder van de witspeler.

Ook in deze ronde maar één remise: Colle stond lang beter tegen Maróczy, maar kwam

uiteindelijk niet door diens verdediging heen. Norman won met zwart van Seitz, en Yates met wit van Price.

Het hoogtepunt van deze ronde was de krachtmeting tussen Max Euwe en de creatieve, flamboyante oude meester Jacques Mieses (geboren 27-2-1865). Over hem gaat de anekdote dat hij in New York een keer op straat werd aangesproken met de woorden “Excuse me, are you Mister Maises?” Het antwoord: “No Sir, I am Meister Mieses!”

Mieses beste prestatie was de overwinning in het toernooi van Wenen, 1907. En nog in 1923 won hij het toernooi van Liverpool, een half punt vóór Maróczy en ruim vóór de twee sterkste Engelse spelers, Yates en Thomas.

In Hastings ging er echter veel mis.

Maróczy: “Mieses beleefde een fiasco. Hij begon slecht en dat bracht hem uit zijn evenwicht. Hij wilde altijd winnen en verloor”. De partij tussen Euwe (wit) en Mieses verliep als volgt (commentaar van Max Euwe, bron: *Kagans Neueste Schachnachrichten*, 1924).

1. d4 Pf6 2. c4 e5 3. dxe5 Pg4 4. e4 h5 5. Pc3 Lc5 6. Ph3 Pc6 7. Pd5 Pgx5 8. Lg5 h6 9. Le3 d6 10. Phf4 Lg4 11. Le2 Dd7 12. f3 Lxe3 13. Pxe3 Le6 14. Pxe6 Dxe6 15. 0-0 0-0

Euwe: “Het is heel merkwaardig, dat zwart, die de hele partij op de lange rokade heeft aangestuurd, tenslotte toch kort rokeert. Natuurlijk kan wit na 0-0-0 met b2-b4 een aanval beginnen, maar ook na de tekstzet heeft wit groot voordeel terwijl zwart *nu* geen enkel tegenspel meer heeft.”

16. Pd5 Tac8 17. Dd2 f5 18. exf5 Dxf5 19. Tae1 Tfe8 20. f4 Pg6 21. Ld3 Df7 22. Lxg6 Dxcg6 23. f5 Dg4 24. f6 Txe1 25. Dxe1

“Alle stukken van zwart zijn gebonden. Paard c6 dekt e7, de dame mag haar post niet verlaten vanwege De6+ en de toren kan niets uitrichten. 25 ... Dd4+ en daarna De5 vormt slechts een schijnbare redding. Er volgt namelijk 27. f7+ Kf8 28. Pf4! Dxe1 29. Pg6#”

Euwe-Miseses, stelling na 25. Dxe1

25. ... Tf8 26. f7+ Kh7 27. De8 Dd4+ 28. Pe3 Pe5 29. Dxf8 Dxe3+ 30. Kh1 Pg4 31. Dg8+ Kh6 32. f8D en zwart gaf op.

In de vierde ronde verloor Miseses opnieuw, ditmaal van Seitz. In deze ronde viel geen enkele remise. Voor de strijd om de toernooiwinst was de nederlaag van Maróczy, met wit tegen Yates, van groot belang. Maróczy kwam goed uit de opening, maar na enkele onnauwkeurigheden greep Yates het initiatief en hij wist de partij vakkundig in zijn voordeel te beslissen.

Yates drijft Aljechin tot razernij

Deze Yates was bepaald niet te onderschatten: in zijn vrij korte carrière (hij stierf in 1932 op 48-jarige leeftijd door een ongeluk bij hem thuis, veroorzaakt door een gaslek) versloeg hij onder andere Aljechin twee keer (in 1922 en 1923).

Het verhaal gaat dat Aljechin elk meubelstuk in zijn hotelkamer in Karlsbad vernielde na die laatste nederlaag tegen Yates. Maar volgens sommigen is die partij toch ook de mooiste ooit door Aljechin verloren.

Max Euwe won zijn partij met zwart van Blake: hij strafte enkele onnauwkeurigheden van Blake in het middenspel vakkundig af. Maar omdat ook Michell volgens verwachting Price versloeg, bleef Euwe hangen op de tweede plaats. Stand aan kop: 1. Michell 4; 2. Euwe 3½; 3. Colle 3.

RONDES 5 en 6 (Oud- en Nieuwjaarsdag): Euwe en Maróczy zetten Michell op zijn plaats

In de vijfde ronde traden de koplopers tegen elkaar aan. Het kostte Euwe weinig moeite om een voordeeltje in het middenspel gestaag om te zetten in een overwinning. Ook in de overige partijen ging de winst naar de favoriet. Euwe leidde nu met een half punt voorsprong op Colle en Michell.

Ook in de zesde ronde verloor Michell, ditmaal van Maróczy. Omdat ook Colle verloor (hij blunderde een stuk weg tegen Blake), kon Euwe bij winst een voorsprong van maar liefst anderhalf punt nemen.

Blake-Colle, stelling na 23. Dd2

Na 23...De7 was er weinig aan de hand geweest, maar:

23...Td8? 24. De2! Txd1 25. Dxd1

De penning van Lc5 kost nu een toren tegen twee stukken. Een betere optie dan de partij was 25...Pe3 26. Txc5 Dxc5 27. fxe3 Dxe3+ en zwart doet nog mee.

25...Tc8? 26. Txc5 Dxc5 27. Dxc4 en wit won.

Euwe had wit tegen de jonge Duitser Hubert Seitz (die slechts drie jaar ouder was dan Euwe). Hij versloeg hem in 34 zetten, maar hij dat lukte pas toen zwart op de 31ste zet blunderde in een stelling die hij bijna in evenwicht had weten te brengen na enkele onnauwkeurige zetten van Euwe. Een aardig feitje over Seitz is dat hij de eerste bekende schaker is die zijn tegenstander mat wist te zetten met koning + twee paarden tegen koning + pion (met zwart tegen Znosko-Borovsky in 1931).

Stand na de zesde ronde: 1. Euwe 5½; 2. Michell, Colle, Maróczy, Yates 4; 6. Seitz 3; 7. Norman 2½; 8. Blake 2; 9. Mieses 1; 10. Price 0.

Zoals gezegd anderhalf punt voorsprong voor Euwe, maar in twee van de drie resterende ronden moest hij tegen geduchte tegenstanders aantreden: Colle respectievelijk Yates.

ZEVENDE RONDE:

De nederlaag tegen Colle

Het tekent het karakter van Max Euwe dat hij als een van de twee partijen om te bespreken in *Kagans Neueste Schachnachrichten* nota bene zijn enige nederlaag uitkoos. De band tussen Edgard Colle en Max Euwe werd een heel stevige tijdens en na hun tweekamp in Zutphen (april 1924). Meer hierover in een komend *MEC Magazine* in 2024. De Belg Colle was in potentie een zeer sterke speler, ook volgens bijvoorbeeld Jan Timman (in zijn recente *Max Euwe's Beste Partijen*), maar hij had zijn gehele korte leven te lijden van zijn zwakke gezondheid en moest vier keer een maagoperatie ondergaan, waarvan de laatste, in 1932, hem fataal werd.

Hij versloeg Euwe, die zwart had, als volgt (met notities uit de genoemde analyse van Euwe):

1. d4 d5 2. Pf3 Pf6 3. e3 Lf5 4. c4 c6 5. Pc3 e6 6. Ld3 Lxd3 7. Dxd3 Pbd7 8. 0-0 Ld6 9. e4 dxe4 10. Pxe4 Pxe4 11. Dxe4 0-0 12. Lg5!

“Tot nu toe was de partij identiek aan de achtste partij uit de match Lasker-Capablanca. Lasker speelde het minder krachtige Ld2, waarmee zwart de gelegen-

heid werd geboden om met Df6 en Dg6 de partij te vereenvoudigen.”

12. ... Le7

“De terugtocht van de loper is noodgedwongen. Na Da5 volgt bijvoorbeeld 13. c5! Lc7 14. Le7! Tfe8 15. Pg5 g6 16. Dh4 h5 17. Pe4 en wit heeft de overhand.”

13. Lg2 Te8 14. Lc3 Dc7 15. Tac1 Tad8 16. Tfe1 Pf8 17. h4

“Een merkwaardige aanvalzet, die desondanks dankzij zwarts gedrongen stelling volledig te billijken is.”

17. ... Lf6 18. Ph2

“Of deze zet correct is, valt te betwijfelen, want zwart krijgt nu gemakkelijk tegenspel”.

18. ... Db6 19. Tcd1 Da6 20. Pg4 Le7

“Zwart wil zijn pionnenstructuur op de koningsvleugel intact laten, ofschoon het er niet naar uitziet dat hem veel kan gebeuren na 20. ... Lh4 21. Ph6+ gxh6 22. Dxb4 Dxc4.”

In het enige boek over het toernooi (auteur: Maróczy, taal: Hongaars) analyseert ook Colle de partij (overigens in de Duitse taal). Over dezelfde stelling na 20. Pg4 zegt hij: “de loper moet terug, want Lxh4 is heel gevaarlijk vanwege Pxh6”.

De computers geven Euwe gelijk. Ter illustratie nog een variant: 22...Pg6 (in plaats van 22...Dxc4) 23. Dxb4 Dxc4 24. d5 e5 25. Txe5 Pxe5 26. Dg5+ Kf8 27. Lxe5 Txd5 28. Txd5 Dxd5 29. Lg7+ Kg8 30. Le5+

en remise.

21. d5!

“Pareert de dreiging f7-f5, die nu met Dd4 beantwoord kan worden. Minder goed zou Pe3 zijn geweest, vanwege f5! 22. Df4 (anders Lxh4) Ld6 en daarna f4 en Dxc4.” 21. ... cxd5 22. cxd5 exd5 23. Txd5 Ld6?

Colle-Euwe, stelling na 23...Ld6

“Zwart ziet wits volgende zet over het hoofd. Na 23. ... Lxh4 staat zwart nog steeds bevredigend. 24. Dxe8 (gedwongen) Txe8 25. Txe8 Dc6 26. Tde5 h5 27. Pe3 Lf6 28. Te4 Lxc3 29. bxc3 g6!, en zwart staat beter. Of 27. Lb4 hxg4 28. Txf8+ Kh7 29 Th5+ Kg6 30. Txb4 Dc1+ 31. Kh2 Df4+ plus Dxb4.”

Echter, 25...Dc6 is niet goed vanwege 26. Tde5! met de dreiging Lb4. Toch is het oordeel van Euwe correct: 25...Da4! 26. Ta8! (enige zet) Dxb4 27. Td4! (enige zet) Dg5 28. Lb4 h6 29. Txf8+ Kh7 30. Txf7 Dc1+ 31. Kh2 Lf6 en de stelling is in evenwicht.

24. Tg5!

“Een prachtige beslissende zet.”

24. ... Txe4

“De zwarte stelling is onhoudbaar. Na Pg6 wint Dxe8+.”

25. Ph6

“en mat op de volgende zet. Ook het slot met 25. Txxg7+ Kh8 26. Tg8!! Kxxg8 27. Ph6# zou fraai zijn geweest. Een combinerijke partij”

Edgard Colle (1897-1932)

Hoe verging het zijn overgebleven drie belagers? Maróczy, met wit, stond na een uur al praktisch gewonnen tegen Norman

en wist een gunstig eindspel gemakkelijk om te zetten in winst.

Ook Yates had wit, tegen Blake. Op de 31ste zet snoepte de laatste van een vergiftigde pion, waarna hij meteen op had kunnen geven. Hij rekte zijn lijden nog elf zetten.

De kansen van Michell werden definitief om zeep geholpen door Seitz.

Seitz-Michell, stelling na 36. Kh2

De tijdscontrole in het toernooi was 17 zetten per uur. In de ochtend was er twee uur gespeeld, en de partij werd afgebroken na 35 zetten. In de middag stond al snel de getoonde stelling op het bord. Zo direct na de hervatting zat blijkbaar nog niet iedereen al helemaal in de partij. Een zware lunch wellicht? Na bijvoorbeeld 36...Lg5 was er niets aan de hand geweest, maar:

36...Teb7? 37. Lxg6!

En nu verliest 37...fxg6 de dame na 38. Pxe6+...

37...Le7 38. Dc2 Ld6 39. Ld3 en wit won.

Euwe's voorsprong was dus geslonken tot een mager half punt! Bovendien hadden Colle en Maróczy op papier nog een licht programma.

ACHTSTE RONDE:

Wordt Euwe bijgehaald?

Moeilijke partij tegen Yates

Op donderdag 3 januari 1924 stond de cruciale partij tussen Euwe (wit) en Yates op het programma. Alleen indien zowel Maróczy als Colle *niet* zouden winnen, zou remise voldoende zijn geweest voor de Nederlander, uitgaand van een makkelijke zege op Price in de laatste ronde. Overigens wist Michell na drie nederlagen op rij weer eens te winnen door in het eindspel een vergissing van Norman af te straffen. Maar voor de toernooiwinst was dat sowieso te laat.

Na een gesloten Spaanse opening bleef de stelling lang in evenwicht, tot Yates op de 29ste zet dacht een stukoffer te kunnen plegen, wat een fatale misrekening bleek. Hij sribbelde nog enkele zetten tegen, maar gaf op na Euwe's 35ste zet.

Wit heeft alles op de aanval gegoooid, maar zwart heeft zich keurig verdedigd en na 29...h6 had hij de toekomst met vertrouwen tegemoet kunnen zien. In plaats daarvan volgde:

29...Ld6??

Wat heeft Yates erbij gedacht? Het kan op meerdere manieren worden weerlegd. Niet mis is 30. Dh5 h6 31. exd6, maar de tekstzet is wel zo eenvoudig.

Euwe-Yates, stelling na 29. Lf4

30. Dxd7

Euwe was nu zo goed als zeker van de toernooiwinst.

De jonge Max Euwe

Of zou de laatste ronde dankzij de overige uitslagen een formaliteit blijken? Nee. Weliswaar verloor Colle van Seitz nadat hij een opgelegde kans had gemist om een verloren eindspel alsnog tot remise te voeren, maar Maróczy won zijn vierde partij op rij, ditmaal met zwart tegen de onberekenbare Mieses.

Seitz-Colle, stelling na 37...Te7

38. g6!

Zou het einde van de partij moeten zijn, maar kijk wat er gebeurt...

38...hxg6 39. Lf4?

Waarom niet 39. Lh4? Nu had zwart kunnen tegenspartelen met 39...d3! Maar nee.

39...g5? 40. Lxg5 Te1+ 41. Kg2 Td6 42. Ta8+ Kf7 43. Td8

De pointe, wit wint een stuk en even later de partij.

De voorsprong van Euwe bleef dus beperkt

tot een half punt, maar eigenlijk geloofde niemand in het wonder dat Price hem op remise zou kunnen houden, laat staan van hem winnen.

LAATSTE RONDE, vrijdag 4 januari 1924

De laatste ronde was opnieuw een ronde zonder remises (de vijfde van negen). Alle favorieten wonnen (bijvoorbeeld ook Mieses, tegen Norman).

Hoe verging het Colle, de metgezel van Euwe tijdens hun reis over de Noordzee? Lang stond hij (gedeeld) tweede, maar door de nederlaag tegen Seitz in ronde 8 dreigde hij af te zakken naar de middenmoot. Zijn tegenstander was de koploper van de eerste vier rondes, Michell. Deze wist met zwart een betere positie in het middenspel te bereiken.

Maar hij liet het voordeel slippen en er ontstond een eindspel dat voordelig was voor Colle. Zwart 42ste zet veranderde zijn stelling van houdbaar in verloren.

Colle-Michell, stelling na 42. Th2

Zwart had hier de toren moeten slaan, waarna het pionneineindspel remise is. Maar hij koos voor 42. ... Te8. Nu is de winnende zet voor wit 43. Th5, maar hij speelde Th4 (een mouseslip?), waarna wits stelling wel beter is dan een zet ervoor, maar nog wel houdbaar voor Michell. Deze greep echter mis op zet 59, waarna Colle het snel wist af te maken en daarmee een zege boekte waardoor hij uiteindelijk derde werd (gedeeld met Yates).

Maróczy deed wat van hem verwacht mocht worden en hij versloeg Blake. Zijn vijfde overwinning op rij waarmee hij op de prachtige eindscore van 7 uit 9 uitkwam. Helaas voor hem was er ééntje nog beter.

Na een onnauwkeurige 14de zet van Price (wit) wist Euwe de enige zet te vinden die voor hem voordelig was. Wits 16de zet was een blunder en na 20 zetten kon Euwe het punt bijschrijven.

Max Euwe wint zijn eerste grote internationale schaaktoernooi.
De slottabel van Hastings 1923/24, een toernooi dat Max Euwe overigens nóg twee keer zou winnen!

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	
1 Euwe	*	½	0	1	1	1	1	1	1	1	7½
2 Maróczy	½	*	½	0	1	1	1	1	1	1	7
=3 Colle	1	½	*	½	0	1	0	1	1	1	6
=3 Yates	0	1	½	*	1	0	1	½	1	1	6
=5 Seitz	0	0	1	0	*	1	1	1	0	1	5
=5 Michell	0	0	0	1	0	*	1	1	1	1	5
=7 Blake	0	0	1	0	0	0	*	½	½	1	3
=7 Mieses	0	0	0	½	0	0	½	*	1	1	3
9 Norman	0	0	0	0	1	0	½	0	*	1	2½
10 Price	0	0	0	0	0	0	0	0	0	*	0

De slottabel van Hastings 1923/24

De nasleep: de toekomst is veelbelovend

Enkele van Euwe's tijdgenoten aan het woord na deze fraaie overwinning.

G.S. Fontein (*Tijdschrift van de Nederlandsche Schaakbond*, januari 1924): "Te mooier is het resultaat, doordat het is verkregen door voortreffelijk spel. Euwe heeft met energie en scherpte gespeeld. Tevens bedachtzaam. (...) In vorige meesterwedstrijden liet Euwe den tegenstander nogal eens ontglippen. Dat is in dezen wedstrijd geheel anders geweest. Eenige moeilijke eindspelen werden op scherpe wijze tot winst gevoerd. De openingen werden zorgvuldig gespeeld met toepassing van wat de ervaring in de laatste wedstrijden had geleerd."

Wiener Schachzeitung: "Max Euwe is de jongste onder de internationale meesters van naam en faam. Ondanks zijn jeugd kan hij al op prachtige successen terugblikken (...) In zijn partijen regeert nog de bravoure van de jeugd. Zodra deze periode achter hem ligt en klaarheid en rijpheid zijn ingetreden, dan is de jonge meester, die al grootse prestaties heeft geleverd, misschien tot nog grootsere dingen in staat."

Profetische woorden!

Bronnen:

Reg Cload, *Battles of Hastings* (1991); Taylor Kingston, *Edgard Colle – Caissa's Wounded Warrior* (2021); George Steiner, *The Sporting Scene* (1973); *Deutsche Schachzeitung*, 1924; *Tijdschrift van den Nederlandschen Schaakbond*, 1924 (32ste jaargang); *Wiener Schachzeitung*, 1924; *Wikipedia*; 365Chess.com; chessgames.com

Leo Nardus, kunstschilder, olympisch medaillewinnaar en schaakmecenas

Symon Algera

De reeks bijzondere Nederlanders in de schaakwereld gaat niet zozeer over de schaker, maar over de persoon zelf. Voorwaarde is dat het iemand was die boven het maaiveld uit stak. Na Jan Esser en Willem Muntjewerff duiken we deze keer in de wereld van de cultuur met Leo Nardus.

Geboren als Leonardus Salomon

Het avontuurlijke en bewogen leven van Leo Nardus begint in 1868 in Utrecht. Daar wordt hij geboren met de naam Leonardus Salomon als zoon van een Joodse antiquair, sommige bronnen noemen hem wat minder chique een handelaar in tweedehandse goederen. Er is niet veel bekend over zijn eerste levensjaren, maar die moeten zeker hun schaduwkanten hebben gehad. Zo had hij twee broers en één zuster die allen niet ouder zijn geworden dan één jaar. Leonardus volgt in Amsterdam een studie aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten en begint daarna een leven dat hem in de verste uithoeken van de wereld zal brengen. Een expeditie als goudzoeker in Argentinië loopt uit op een mislukking, maar in Amerika heeft hij meer succes in de kunsthandel en vergaart daarmee een fortuin. Daarna gaat hij naar Frankrijk waar hij in Parijs zijn eerste expositie als kunstschilder geeft en betreft in het nabij gelegen Suresnes een klein kasteel. Daar noemen ze hem 'de man van vijftig miljoen'. De Nederlander rijdt rond in één van de eerste auto's in die tijd en voor zijn huis staat een levensgroot beeld van hemzelf als schermmer, hij schaamt zich duidelijk niet voor zijn rijkdom. In 1904

trouwt hij met de dochter van een kunsthandelaar en met haar krijgt hij twee dochters, die na een scheiding bij hem blijven wonen. De opvoeding vertrouwt hij toe aan een Franse gouvernante.

In 1911 wordt hem bij koninklijk besluit toestemming verleend om zijn naam te veranderen in Leo Nardus. Uit krantenberichten blijkt dat hij zelf al ruim vóór dat jaar deze naam gebruikt. Over de achtergrond zijn er de nodige speculaties, het kan zijn dat hij zijn Joodse afkomst wilde maskeren, maar er wordt ook een verband gelegd met zijn kunsthandel in de Verenigde Staten (in het vervolg zal zijn nieuwe naam Leo Nardus worden gebruikt).

Dubieuze kunsthandel

Leo Nardus is van 1894 tot 1908 actief als kunsthandelaar in Amerika en hij is daarbij charmant, charismatisch, en spreekt zijn buitenlandse talen vloeiend. Hij legt zich vooral toe op de verkoop van schilderijen van Oude Meesters, maar zijn reputatie is niet onomstreden. Volgens kunsthistorici is hij betrokken bij de handel in vervalsingen en wellicht ook bij het zelf maken daarvan. Kenners zijn het erover eens dat hij daar zeker toe in staat moet zijn geweest, maar of

hij dat ook daadwerkelijk heeft gedaan is niet duidelijk. Hij heeft dat zelf altijd stellig ontkend.

Schaker Jan Esser is in die tijd ook kunsthandelaar en hij weet meer over de ingenieuze maar bedenkelijke werkwijze van zijn collega. In *De man van vijftig miljoen*, op de website van Tim Krabbé, staat het verhaal dat Nardus valse Jan Steens laat maken waarop hij over de (valse) signatuur een andere handtekening laat zetten. Die stuurt hij naar Amerika waarbij hij de douane anoniem tipt dat er een lading echte Jan Steens aankomt, maar met valse handtekeningen om zo de hoge invoerrechten te omzeilen. Amerikaanse kranten schrijven met enige trots over de onderschepping en er wordt een forse boete betaald, maar uiteindelijk krijgen de onderschepte valse Jan Steens een soort echtheidsverklaring en dat was de bedoeling van de Nederlander. (Dirk Goes schrijft over Jan Esser in *Nieuwsbrief 102*).

Filantroop en schaakmecenas

Als de grond hem te heet onder de voeten wordt, keert hij terug naar Frankrijk waar hij zich, wellicht enigszins schuldbewust, bijzonder vrijgevig toont. Hij schenkt meerdere schilderijen, waaronder Rembrandts, aan goede doelen zoals het Rode Kruis en aan verschillende musea in Nederland en in het buitenland. Ook het Louvre maakt dankbaar gebruik van zijn generositeit.

In de VS en in Parijs is hij in contact gekomen met Marshall en Janowski, schakers die toen bij de besten van de wereld hoorden. Deze gaat hij financieel steunen, waarover later meer, en zo wordt Leo Nardus de eerste belangrijke schaakmecenas van Nederland.

*Leo Nardus kijkt toe bij Marshall–Janowski
(Bron: Le Monde Illustré, 27 juni 1908)*

Maar wel met een smet op zijn blazoen

Het gaat wat ver om zijn dubieuze kunsthandel goedkeurend te vergelijken met de streken van Robin Hood, die volgens verhalen rijke mensen geld afhandig maakte met de bedoeling om het aan de armen te geven, maar dat is wat er uiteindelijk door zijn vrijgevigheid, voor een deel, wél gebeurde.

De verdachtmakingen in deze periode zijn ongetwijfeld een smet op zijn blazoen en wellicht ook de reden waarom er in de vaderlandse schaakpers niet veel over hem als schaakmecenas wordt geschreven, maar in het buitenland is er meer belangstelling voor hem.

Voor al de gerespecteerde Engelse schaakhistoricus Edward Winter besteedt in zijn *Chess Notes* veel aandacht aan de Nederlander en begint met: ‘Leonardus Nardus, a little-known Dutchman, was not only a chessplayer and sponsor but also an accomplished artist and much else besides ...’. Op zijn website staan veel foto’s, schaakpartijen en schilderijen, inclusief bijdragen van Nederlandse schakers en kunsthistorici.

Beschermheer van Janowski

In de Parijse schaakcafés maakt Leo Nardus kennis met David Janowski, een Pool die op 22-jarige leeftijd naar Parijs gaat om daar als beroepsschaker in zijn levensonderhoud te voorzien. Hij is een excentrieke figuur die bij collega-schakers bekend staat als onaangenaam en arrogant. De Pool die later tot Fransman wordt genaturaliseerd, vindt in de Nederlandse kunstschilder een groot bewonderaar die hem financieel gaat steunen. In mei 1909 organiseert hij in Parijs een korte match met Lasker, die verrassend in een gelijkspel van 2-2 eindigt. Dit resultaat geeft vertrouwen voor een langere match en later in dat jaar komt die er ook (weer in Parijs), maar nu wint Lasker zeer overtuigend met 8-2. Deze tweede confrontatie in 1909 wordt door sommigen een wereldkampioensmatch genoemd, maar research door Edward Winter maakt duidelijk dat de wereldtitel hier niet op het spel stond (zie zijn *Chess Notes*).

Rampzalige WK match tegen Lasker

Ondanks deze grote nederlaag weet Janowski Nardus te overtuigen van zijn kansen in een match om de wereldtitel tegen Lasker, die dan al zestien jaar wereldkampioen is. De Nederlander biedt Lasker het vorstelijke bedrag van 7000 franken voor een match, waarvan hij 5000 franken uit eigen zak betaalt. Als voorbereiding organiseert Nardus in mei/juni 1910 in Parijs nog een korte oefenmatch tussen David Janowski en Jan Esser, die zeer verrassend door de Nederlander met 2-1 wordt gewonnen. Esser heeft in die tijd een schaakrubriek in het *Algemeen Handelsblad* en daarin noemt hij de schaakmecenas 'een zekere mijnheer Leo Nardus'. Dat is waarschijnlijk een vileine verwijzing naar de nieuwe naam van zijn collega in de kunsthandel Leonardus Salomon.

De WK-match wordt eind 1910 gespeeld en gaat om acht gewonnen partijen. Omdat ook het Berliner Schachgesellschaft financieel bijdraagt wordt afgesproken dat de eerste partijen in Berlijn worden gespeeld en dat de match daarna in Parijs zal worden voortgezet. Zo ver komt het niet want na elf partijen heeft Lasker er al acht gewonnen. Eén van de kortste matches om het WK ooit, en een schande voor Janowski en Nardus.

*Lasker en Janowski door Leo Nardus
(Bron: Publieke Verkoop voor het Belgische
en Franse Rode Kruis, 23 januari 1917)*

Het heeft velen verbaasd dat Lasker deze WK-match tegen de relatief zwakke Janowski heeft gespeeld. Sommige bronnen suggereren dat dit niet alleen te maken had met de ruime financiële compensatie, maar ook omdat Lasker hiermee de door hem gevreesde Pool Akiba Rubinstein, toen een van de sterkste schakers ter wereld, kon ontwijken.

Vier jaar later wordt er wel een WK-match tussen de beide schakers gepland, maar die kan door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog niet doorgaan. De steun van Nardus eindigt abrupt in 1915 als Janowski zijn geldschiet bij een zetvoorstel in een partijanalyse publiekelijk een idioot noemt.

Goede vriend van Frank James Marshall

Leo Nardus is tijdens zijn verblijf in de Verenigde Staten bevriend geraakt met de sterke Amerikaanse schaker Frank James Marshall, en hun vriendschap zal langer duren dan die met Janowski. Marshall is bekend van een aantal gambietopeningen die zijn naam dragen. Hij steunt de Amerikaan met veel dollars en deze draagt zijn boek *Modern Analysis of the Chess Openings* (1912) op aan zijn beschermheer met de tekst: 'Friendship. I dedicate this work to My dear Friend Leo Nardus, The Dutch Artist of Suresnes, France, Whose name is so well known in Chess, a strong amateur, enthousiast and real lover of our pastime'. Dat Nardus een sterke amateur is geweest blijkt uit een winstpartij tegen Janowski (ook tegen Marshall heeft hij ooit gewonnen, maar dat kwam door een blunder van de Amerikaan).

Janowski – Nardus

1...Dxf1+ 2. Kxf1 Pd2+ 3. Kg1 Te1+ 4. Kh2 Pf1+ 5. Kg1 Pe3+ 6. Kh2 Pxf5, wit geeft op (0-1)

Hun vriendschap duurt lang en als Nardus later in Tunesië gaat wonen bezoekt Marshall hem daar een aantal keren. Als de Amerikaan in 1944 overlijdt stuurt zijn dochter Caroline hem een lange brief, die in de *Chess Notes* van Edward Winter is afgedrukt.

Bronzen medaille op Olympische Spelen

In een bericht van *Het Nieuws van den Dag* uit 1908 is te lezen 'dat Leo Nardus in Suresnes bij Parijs in de open lucht een partij 'op den degen' zal schermen'. Dat hij deze sport uitstekend beheerst blijkt uit zijn deelname aan de Olympische Spelen van 1912 in Stockholm waarvoor hij wordt opgenomen in de vaderlandse scherm-equipe.

De dan al 44-jarige kunstschilder moet tussen de voornamelijk militaire landgenoten een vreemde eend in de bijt zijn geweest. Het is niet uitgesloten dat zijn communicatieve vaardigheden, vlotte babbel, netwerk en misschien ook zijn miljoenen geholpen hebben bij zijn selectie.

De scherploeg wint de bronzen medaille, maar er wordt in de Nederlandse pers niet veel aandacht aan besteed. Eén krant weet te melden dat Nederland in de halve finales na een omstreden beslissing 'met slechts één touché verschil' van Engeland verliest en in de strijd om het brons Zweden achter zich laat. België wint de finale en de gouden medaille. De resultaten van Nederland zijn bescheiden, de sabelploeg en de voetballers winnen ook een bronzen medaille. Leo Nardus blijft ook na de Olympische Spelen in het nieuws, maar dan vooral als sponsor, de 'Nardusbeker' wordt een begrip in de schermsport.

Schetsen van schakers in Scheveningen

In 1913 wordt in Scheveningen een sterk bezet internationaal schaaktoernooi georganiseerd. Onder de bezoekers is ook de kunstschilder Leo Nardus, die grootmoedig aanbiedt om de spelers aan het schaakbord te portretteren. Volgens een Engelse bron doet hij dat ‘at lightning speed’, wat ook nodig is omdat de spelers nooit lang stil zitten. Zijn schetsen worden in 1919 gepubliceerd in het *Tijdschrift van den Nederlandschen Schaakbond*.

Het toernooi wordt gewonnen door Aljechin met een half punt voorsprong op Janowski (die dan nog zijn vriend is ...). Onze landgenoot Olland presteert in dit toernooi zeer goed en wordt derde met 9 uit 13.

Ook weldoener in Blaricum

Leo Nardus bezoekt vele landen in de wereld, maar hij woont ook een aantal jaren in Blaricum. Daar duikt zijn naam in een plaatselijke krant op als eigenaar van het fraai gelegen Paviljoen de Rotonde, een theehuis dat eerder in het bezit was van de koninklijke familie, die daar ook vaak kwam. In de krant is te lezen dat Nardus in 1920 het Paviljoen aan de gemeente Blaricum aanbiedt voor 275 duizend gulden. Dit lijkt een vriendenprijs en bedoeld om het historisch monument en cultureel erfgoed voor de gemeente te behouden. Blaricum weigert echter om onduidelijke redenen en kort daarna wordt het theehuis voor een ton meer aan een projectontwikkelaar verkocht, die het afbreekt en er villa's laat bouwen. Ook andere kranten spreken er schande van.

Naar Tunesië

In 1921 verhuist Leo samen met zijn dochters en de gouvernante naar Tunesië, waar

hij in La Marsa een ‘roze paleis’ laat bouwen. Hier ontvangt hij zijn Amerikaanse vriend Marshall, maar ook schakers en kunstenaars uit zijn nieuwe thuisland die hij ook ruimhartig van financiële middelen voorziet. Ook hier zit hij niet stil en geeft schaaklessen aan Tunesiërs.

Paviljoen De Rotonde, Blaricum
(bron: Wikipedia)

Uit oude kranten blijkt dat hij van 1923 tot 1926 een column schrijft hij voor het *Algemeen handelsblad voor Nederlandsch-Indië*. In ‘*Langs de Straat*’ beschrijft hij het dagelijkse leven in Semarang. Het is geen hoogstaand proza, maar zijn stukjes zijn vlot en geestig geschreven. Hij heeft het daarin over ‘ons kantoor’ en ‘mijn huis’ en het heeft er dus alle schijn van dat hij daar ook gewoond heeft. Waar zijn kinderen en gouvernante toen waren is niet duidelijk. In andere bronnen wordt zijn jarenlange verblijf in Nederlands-Indië in het geheel niet genoemd.

Overleeft de oorlog maar raakt alles kwijt

In de Tweede Wereldoorlog wordt zijn Joodse vriend en compagnon Arnold van Buuren door de Duitsers opgepakt en overlijdt kort daarna in een concentratiekamp, een lot dat Nardus wellicht mede door zijn naamsverandering bespaard is gebleven.

Een groot deel zijn kunstverzameling, met werken van Rembrandt, Rubens en Hals, wordt door de nazi's geconfisqueerd en hij blijft in Tunesië achter met alles wat hij daar heeft. Na de oorlog probeert hij tevergeefs om zijn bezit terug te krijgen. Pas in 2009 slaagt zijn kleinzoon erin om met succes een paar schilderijen terug te vorderen, maar het zijn er slechts twee, die dan in bruikleen zijn bij het Bonnefantenmuseum in Maastricht. Hij komt in financiële problemen en is genoodzaakt om in 1951 zijn huis in La Marsa te verkopen.

In 1955 sterft 'de man van vijftig miljoen' in behoeftige omstandigheden in Tunesië. Hij is dan 87 jaar oud en heeft een lang avontuurlijk en bewogen leven gehad. Er zullen vragen blijven over zijn handel en wandel,

maar zeker is dat hij zijn leven lang bijzonder vrijgevig was en daar heeft ook de schaakwereld dankbaar gebruik van gemaakt. Dat hij nog niet vergeten is bleek onlangs. In *Het bedrog van Göring* van John Kuipers (2023) speelt Leo Nardus de rol van een schimmige kunsthandelaar en de eigenaar van een schilderij van Frans Hals.

Belangrijke bronnen zijn naast veel oude kranten: Chess Notes (Edward Winter); Leo Nardus (Robert Beekman op de site van Schaakclub Oud Zuylen).

Dit artikel is het derde in een serie over bijzondere Nederlanders in de schaakwereld. Eerdere artikelen gingen over Jan Esser (Dirk Goes) en Willem Muntjewerff (Minze bij de Weg).

----- ADVERTENTIE -----

**De juiste
zet voor
uw drukwerk!**

- ◆ Vormgeving
- ◆ Drukwerk
- ◆ Promotiematerialen
- ◆ Sign

Reijnenmedia sinds 1921

Bouwerij 100 • 1185 XX Amstelveen • 020 641 50 95 • info@reijnen.nl • www.reijnen.nl

‘Nog tien jaar dus. Ik hoop dat ik dat vol maak’

Hans Ree stopte met zijn schaakrubriek en ging weer verder

Minze bij de Weg

Vrijdag 28 april 2023 was een donkere dag voor de Nederlandse schaker. Althans voor de schaker die kranten leest. Op die dag kondigde Hans Ree aan dat zijn schaakrubriek in de *NRC* ophield te bestaan. Dat hij een hele pagina kreeg om zijn vertrek toe te lichten was een schrale troost. Niet alleen was dit de zoveelste aderslating voor het Nederlandse schaken, het betekende ook het einde van misschien wel de best geschreven schaakrubriek van de laatste decennia.

Het beëindigen van de NRC-rubriek past in een trend. Eerder dit jaar legden de rubrieken van Gert Ligterink (*De Volkskrant*) en Max Pam (*Het Parool*) het loodje.

Het is ook het eind van een lange traditie, die teruggaat tot 1846. In dat jaar verscheen een schaakrubriek in het *Algemeen Handelsblad*. Het *Algemeen Handelsblad* fuseerde in 1970 met de *NRC* tot *NRC Handelsblad*. Vele jaren later verdween de naam *Handelsblad* uit de naam van de fusiekrant, maar er kan zonder meer van een doorlopende schaakrubriek van 1846 tot 2023 worden gesproken.

Hans Ree schreef de rubriek vanaf 1989. Eerder had hij als schaakmedewerker twintig jaar voor de *Haagse Post* (HP) gewerkt. Een goede reden dus om terug te kijken op meer dan vijftig jaar schaakjournalistiek. En niet te vergeten: op een succesvolle schaakcarrière. En, o ja, sinds deze zomer schrijft Hans Ree voor *De Groene Amsterdammer* (De Groene). Hij is er nog.

De Amsterdamse wethouder Verheij, Euwe en Ree bij het IBM-toernooi van 1967 (foto: Nationaal Archief)

Had je het einde zien aankomen?

“Nee, nou ja, ik weet het niet. Enerzijds was Max Pam opgeheven en Gert een tijdje later. Ik kreeg een briefje van een secretaresse dat de hoofdredacteur met me wilde praten over de schaakrubriek. Toen rook ik wel lont. Eigenlijk had ik er voor die tijd niet aan gedacht.”

Ik vond het wel een teken dat jouw rubriek eerder van de zaterdag naar de vrijdag was verhuisd.

“Ik dacht toen nog dat het algemeen gedoe was op de redactie. Het is waar dat het ermee te maken had dat ze op zaterdag veel minder ruimte kregen. Ik vond die verplaatsing heel vervelend want je verliest meteen een flink aantal lezers. Maar ik zag het nog niet als wat het misschien wel was. Dat had ik nog niet zo in de gaten.”

In 1981 kreeg je de Dehlia-prijs (genoemd naar de dochter van Jan Timman) voor de beste schaakschrijver. Bij die gelegenheid verwees je naar de schutspatroon van de schaakrubrieken Herman Helms, en sprak je de hoop uit dat ‘ik in de komende 52 jaar het vertrouwen dat mij hier is geschonken waar kan maken’. Intussen heb je je rubriek kunnen voortzetten bij De Groene.

“Wanneer was dat, 1981? Nog tien jaar dus. Ik hoop dat ik dat bij De Groene vol maak.”

Een goed woordje

Als je terugreken naar de Haagse Post waar je in 1969 begon zit je al boven die 52 jaar. Hoe kwam je daar terecht?

“De HP had toen een nieuw uiterlijk, het was vernieuwd. Er kwam een ingezonden brief die zei: goed zo HP, nu nog een schaakrubriek. Toen heb ik ze op aanraden van Tim Krabbé een brief geschreven dat ik die wel zou willen verzorgen en het schijnt dat de toenmalige hoofdredacteur Boebie Brugsma nog aan zijn vriend Donner om raad heeft gevraagd. Hij was er zelf sceptisch over. Schaken zei hij, dat is Petersburg 1911. Kennelijk heeft Hein toen een goed woordje voor mij gedaan.

Ik weet dat ik daar op de redactie kwam en dat ze allemaal vernieuwing wilden. Alles was in het kader dat alles nieuw moest, het revolutiejaar. Ze wilden bijvoorbeeld in plaats van de diagrammen die ze aan Peters-

burg 1911 of nog erger deden denken, foto's maken van schaakborden met stukken erop. Vernieuwing is mooi, heb ik gezegd, maar niet met onze schaakdiagrammen.”

Dat doet me denken aan de speciale diagrammen die Wim Andriessen een tijdje in Schaakbulletin heeft gebruikt.

“En die vanwege het conservatisme van het niet in beweging te krijgen schaakpubliek afgeschaft moesten worden, schreef hij.”

Had jij voor je tijd bij de HP wel eens iets geschreven?

“Hein vond dat je met mij wel een gesprek kon voeren. Ik had regelmatig in *Schaakrevue* geschreven en soms iets in *Schaakbulletin*. Ik had wel het idee dat ik het kon.”

Je bent de HP twintig jaar blijven doen en toen ging je naar de NRC.

“Er was een punt van ruzie met HP.”

Was er plaats bij de NRC, want Constant Orbaan deed dat toch?

“Er was wel eens druk uitgeoefend op mij en ik had incidenteel voor de NRC geschreven, maar die schaakrubriek hebben we zo gedaan dat ik het verhaaltje maakte en Constant de opgave deed. Hij ging er financieel niet op achteruit en vond dat best. En ik deed ook verslaggeving. Ik ben voor de NRC bijvoorbeeld naar de Olympiade van Dubai geweest, zelf speelden we daar niet mee.”

Geschiedenis en cultuur

De rubriek van Hans Ree viel altijd op omdat deze zoveel meer was dan e2-e4 en de actualiteit. Het ging ook over schaakgeschiedenis en cultuur in het algemeen.

“Die belangstelling was er al heel lang. Ik vond het leuk om te doen en ik geloof dat ik

ook toen al dacht: laat ik dat niet al te veel doen, anders lijkt het zo'n namedropping om je culturele bagage te tonen. Ik houd me een beetje in, nog steeds."

Maar was dat in 1981 de reden dat je de Dehlia-prijs kreeg? Dat moet toch geweest zijn omdat jouw rubriek meer had dan alleen de waan van de dag.

"Waar was de concurrentie? Alleen Hein zelf, maar die zat in de jury. Hij had nog geprobeerd om het tegen te houden, tenminste dat zei Barendregt later, die ook in de jury zat. Barendregt zei dat Hein er heel erg voor was om Jongsma de prijs te geven, maar hij stond alleen in dat standpunt."

Kreeg je veel reacties op je NRC-rubriek?

Mijn ervaring is dat je vooral reacties krijgt als er iets niet klopt.

"Precies. Op een gegeven moment kreeg je de database zodat je de partij niet met de hand over hoefde te typen. Sinds toen is het aantal reacties heel erg teruggelopen.

Ik was al een keer eerder opgeheven door de NRC. Dat was toen ik ook nog een rubriek op hun website had, die niet dezelfde was als in de krant. Een of twee keer in de week. De hele website werd ingekrompen omdat ze het idee hadden dat dat niets zou worden. Mijn rubriek verdween ook. Toen zijn er wel zo'n tachtig, negentig reacties geweest van mensen die allemaal heel erg boos waren. Nu waren er ook bijna honderd reacties. Tja, in tijden van nood, als het te laat is."

De Olympiadeploeg (van links naar rechts Hans Ree, Coen Zuidema, Hans Bouwmeester, een organisator, captain Harry de Graaf en Lodewijk Prins – maakte Kick Langeweg de foto?) bij aankomst in Havana 1966 (Bron: MEC-archief Prins)

Topper

Hans Ree behoorde vanaf halverwege de jaren zestig van de twintigste eeuw tot de Nederlandse schaaktop. In 1964 en 1965 werd hij gedeeld eerste in het Niemeyer jeugdschaaktoernooi in Groningen, het officiële Europese jeugdkampioenschap. In 1966 debuteerde hij in het Olympiadeteam en in 1967, 1969 en 1971 werd hij Nederlands kampioen. “Heel veel later”, in 1982, gebeurde dat nog een keer.

Wat was je beeld van de Nederlandse schaakwereld waar je in terechtkwam, een beetje amateuristisch gedoe?

“Je bedoelt hoe wij met het spel omgingen? Ja, dat kan je zeggen. Aan de andere kant: het zou ook niet makkelijk zijn geweest om het minder amateuristisch te doen. Er waren geen *Informators* of databases. Hans Bouwmeester deed wel eens wat aan coaching, maar niet met mij. Met Jan Timman heeft hij wat gedaan, maar dat was omdat Jans ouders dat betaalden. Hij is een tijdje bondscoach geweest, maar dat was later.

Hoe moet je het op een professionele manier doen als de infrastructuur er niet is. Bouwmeester zei altijd: er zijn twee professionals in Nederland, en uit bescheidenheid telde hij zichzelf niet mee. Maar de professionals die hij noemde waren amateurs: hij noemde altijd Coen Zuidema en Frans Kuijpers de ware profs in Nederland. Flauwekul natuurlijk. Wij deden er meer aan dan die twee, maar zij deden het op een manier die Bouwmeester beter beviel.”

Zij zaten niet op De Kring bedoel je.

“Ja, al denk ik dat Frans het nog wel leuk zou hebben gevonden, maar ja uit Eindhoven is het een eind weg.”

Professional

Maar je kunt zeggen dat Hein Donner de enige professional was.

“In die zin dat hij er zijn geld mee verdiende. Nou ja, ik heb gestudeerd van 1962 tot 1970. Dat werd toen als snel beschouwd. In het begin had ik een deel beurs en een deel ouderlijke bijdrage. Na een tijdje verdiende ik met schaken zoveel dat zowel die beurs als die ouderlijke toelage niet meer nodig waren. In 1966 speelde ik in de Olympiade, in 1967 was ik kampioen van Nederland en dat betekende dat je simultaanseances kreeg. De Vroom & Dreesmann tournee bijvoorbeeld. Ik heb er nooit financiële problemen mee gehad. Ik had toen nog wel het idee dat ik later een baan in de wiskunde zou nemen, maar ja dat was iets van later. Het lied van de corpsstudenten, waar ik heel ver vanaf stond, luidde: “Want straks wacht ons de kille maatschappij”. Dat gevoel had ik wel. Ik zou dan wiskundige worden, niet dat dat zo kil was, maar niet iets waar ik naar uitkeek. Ik dacht óf docent aan de universiteit óf leraar. Ik kon eigenlijk niets anders bedenken.”

Je keek er niet met een warm gevoel naar uit.

“Ook niet dat ik het heel erg naar zou vinden. In 1970, toen ik af zou gaan studeren, heeft Lodewijk Prins nog een keer een ontmoeting gearrangeerd met iemand van de wiskundeafdeling van de Hogeschool Twente met het idee dat ik daar een baan zou willen. Daar is niets van terecht gekomen, ik piekerde er niet over.”

Heb jij ooit bewust een besluit genomen om beroepsschaker te worden of constateerde je op een gegeven moment dat je het was?

“Er was geen scherpe cesuur. Ik studeerde af en ben nog een tijdje halfhartig begonnen aan een proefschrift. Plotseling overleed

mijn promotor. Dat proefschrift was ook omdat je daardoor uitstel van militaire dienst kreeg. Maar intussen was ik afgekeurd voor militaire dienst, dus om die reden hoefde het niet meer. Ik was er wel mee doorgestaan als die man, professor Johannes de Groot, een heel aardige en inspirerende man, in 1972 niet plotseling door een ongeval was overleden. Toen dacht ik: ik ga geen nieuwe promotor zoeken en ik ga ook geen baan zoeken. Of ik ga nóg geen baan zoeken. Het was niet: ik word beroepsspeler maar meer, ik ga door zoals het ongeveer was.”

En daar was fatsoenlijk van te leven.

“Nou ja, ik had geringe eisen. In 1970 woonde ik op een kleine kamer op de Keizersgracht met wat men tegenwoordig een schandalig lage huur zou vinden. Ik hield geld over.”

Je had de HP als inkomstenbron, simultaan-seances. Veel toernooien had je toch niet.

“Je had ieder jaar het IBM-toernooi, je had het Hoogovenstoernooi, daar deed ik iedere keer mee. Je werd vaak in het buitenland uitgenodigd. Ik was in 1972 bijvoorbeeld in Rusland tijdens Fischer-Spasski. Het viel me op dat al die mensen, ik ook, veel meer belangstelling hadden voor hun eigen resultaten dan voor Fischer-Spasski.

Er waren niet zoveel West-Europese meesters die beschikbaar waren voor buitenlandse toernooien. En ik was landskampioen. Ik was prominenter. Donner was er, maar Timman kwam later en Genna was er nog niet.”

Het Zwarte Veulen

Kan je zeggen dat jouw schaakcarrière bij de Amsterdamse jeugdschaakvereniging Het Zwarte Veulen echt is begonnen?

“Ja, daarvoor speelde ik wel wat. Ik schaakte op school. Met mijn schoolteam zijn we nog een keer kampioen van Nederland geworden. Het Zwarte Veulen is in 1963 opgeheven omdat de leider, meneer Melchior, het hart en ziel van de vereniging, bij een ongeluk omkwam. Sommige spelers waren toen al overgegaan naar VAS. Er was op een gegeven moment een VAS III-team dat helemaal een Zwarte Veulen-team was, plus één oudere, Dirk Oudshoorn.”

Je speelde daar met Tim Krabbé, Bert Enklaar en Piet van der Weide. Ik kan mij voorstellen dat dat een heel stimulerende omgeving was waarin je snel groeit.

“Met Bert Enklaar ging ik veel om. Hij was ook een wiskundestudent net als ik, ik zag hem voortdurend. Ik kwam ook vaak bij hem thuis, waar we matches speelden. Die andere twee, Tim en Piet, daar geldt het ook wel voor, maar minder dan voor Bert.”

*Bert Enklaar in 1974
(foto: Nationaal Archief)*

Marcel Duchamp

In het kader van de tentoonstelling Bewogen Beweging in het Stedelijk

Museum in Amsterdam speelde Het Zwarte Veulen een telegrafische partij tegen de Franse kunstenaar Marcel Duchamp.

“Dat waren Tim en ik, Herman Grimme en Hans Luring. Die Luring was een zeer op de voorgrond tredend iemand. Hij had georganiseerd dat hij ons zou bellen om de voorstellen voor de zet en vervolgens deed hij wat hij zelf wilde. Hij was zwakker dan wij.”

Verloren jullie daardoor? Als jij, Tim en Herman het voor het zeggen hadden gehad was het misschien beter gegaan?

“Misschien, wij waren toen in 1961 niet zo sterk als later en die Duchamp was toch een goede speler die voor Frankrijk op Olympiades had gespeeld. En wat ernstiger was, wij dachten: een of andere Franse schilder, ik had nog nooit van hem gehoord.”

Er moest iets gebeuren

Hoe zou jij jezelf omschrijven als schaker. Qua stijl.

‘Niet per se een aanvalsspeler. Bij aanval denk je aan koningsaanval, maar er moest wel steeds iets gebeuren. Of het nou verstandig was of niet, ik had de neiging om een rustige stelling zo concreet mogelijk te laten ontsporen of juist op het goede pad brengen.

Ik voelde me niet echt thuis in manoeuvreerpartijen, dat merk ik nog wel. Niet alleen stellingen die ik zelf speel, maar ook die ik onder ogen krijg. Dat ik denk, in zulke stellingen zou ik helemaal niet weten wat ik moet doen. Zoals Euwe of iemand anders een keer heeft geschreven: tactiek is doen wat je ziet dat er gedaan moet worden, strategie is als er niets gedaan moet worden. Dan de goede zetten doen. Dat laatste was ik dus niet.”

Ook niet een speler van de grote lijnen?

“Standaardprocedures als het Konings-Indisch, de lange variant, dat was meer iets voor mij omdat het duidelijk was wat je er mee wilde, of het nou zou gaan of niet. Je wist wat je wilde en dat had ik nodig.”

Is je stijl veranderd in de loop van de jaren? Bijvoorbeeld als je halverwege de jaren zestig vergelijkt met de jaren tachtig, dat je voorzichtiger bent gaan spelen.

“Dat is op een gegeven moment wel gebeurd, dat voorzichtiger spelen. Ik kan het niet precies aanwijzen, maar ik heb het mij wel gerealiseerd. Ik was eigenlijk nergens bang voor. Ik herinner mij nog een partij in de voorronden van het Nederlands kampioenschap tegen Wim Andriessen. Hij bood remise aan in een stelling waarin hij gewonnen stond. Ik wees het af en won. Dat zou tien jaar later niet gebeurd zijn.”

Hans Ree door Corax

De Groene

Nog even terug naar je rubriek in De Groene. Die staat alleen online. Heb je enig idee of deze veel gelezen wordt?

“Ik heb geen idee. Ze hebben een afdeling ‘meest gelezen’. Dat ‘meest gelezen’ heeft vijftien artikelen. In het begin ben ik er altijd wel op geweest, zo tussen twaalf en vijftien. Daar was ik wel tevreden mee. Ik kan nu zo uitgebreid schrijven als ik wil, hoewel ze het niet prettig vinden als het heel erg lang wordt. Maar mijn stukken zijn toch een stuk langer dan in de *NRC* en de schaakpartij gaat volgens de huidige techniek.

Lien (Lien Heyting, de echtgenote van Hans Ree) heeft opeens ook belangstelling voor schaken gekregen. Ze kende de regels wel, maar was die grotendeels vergeten. Die bordjes die op het scherm van mijn rubriek

staan, dat vindt ze leuk.

Maar ze zei ook dat ze opeens bedacht: wat is dat toch eigenlijk voor iets raars om je hele leven in dienst te stellen van die springende figuurtjes.”

En had je daar een antwoord op?

“Ik zei: wat vind je van een violist die zijn hele leven in dienst stelt van vioolspelen. Ja, zei ze, die maakt toch ontzettend veel mensen gelukkig met zijn spel.

Toen zei ik: maar wat vind je van *chess.com* met zo’n honderd miljoen leden in de wereld? Daar had ze geen antwoord op, maar ze besepte toch wel dat dat niet helemaal klopte. Dat vond ik eigenlijk ook wel.”

Ree tegen Sosonko tijdens het IBM-toernooi van 1974 (foto: Nationaal Archief)

Kortchnoi in Nederland

Symon Algera

Viktor Kortchnoi hoort lange tijd bij de sterkste schakers ter wereld en hij is één van de meest interessante en invloedrijkste spelers uit de schaakhistorie. De jaren die hij in Nederland doorbrengt horen waarschijnlijk bij de meest enerverende uit zijn leven.

Ellendige jeugd in Leningrad

Viktor Kortchnoi wordt in 1931 geboren in Leningrad, het huidige Sint-Petersburg. Hij heeft daar een schokkende kindertijd. Zijn ouders scheiden kort na zijn geboorte en zijn vader sneuvelt in het begin van de Tweede Wereldoorlog. Hij groeit op bij zijn stiefmoeder en met haar overleeft hij het langdurige beleg van Leningrad waarbij meer dan één miljoen mensen het leven verliezen. Samen met een buurvrouw brengt de jonge Viktor de lijken van familieleden op een sleetje naar het kerkhof en hij schrijft in zijn biografie dat hun voedselbonnen, die nog een maand geldig zijn, hem waarschijnlijk in leven hebben gehouden. Kortchnoi leert op zesjarige leeftijd schaken en wordt in 1947 jeugdkampioen van de Sovjet-Unie. Nadat hij een studie geschiedenis aan de universiteit van Leningrad heeft afgerond wordt hij beroepsschaker.

Eerste keer in Nederland

In de jaren zestig hoort Kortchnoi bij de sterkste schakers van de wereld en in 1962 komt hij voor het eerst naar ons land als vertegenwoordiger van het team van de Sovjet-Unie dat in Den Haag tegen Nederland een landenwedstrijd speelt. Het Russische team bestaat naast Kortchnoi uit Petrosjan, Keres, Tal, Geller en Averbach en het Nederlandse uit Donner, Bouwmeester,

Langeweg, Prins, Kramer en Van den Berg. Kortchnoi speelt twee partijen tegen Lodewijk Prins, één keer winst en één keer remise, en het Sovjetteam wint met duidelijke cijfers.

Kortchnoi, Petrosjan en Donner plus de sigaar van Prins (foto: Nationaal Archief)

In Leningrad ontmoet hij bij een simultaan-seance een jongeman die later zijn trainer en secondant bij matches zal worden. Het is Genna Sosonko, en met hem zal hij tot zijn dood een hechte band hebben.

De sensatie van Hoogovens 1968

Het Hoogovenstoernooi van 1968 wordt het eerste grote schaaktoernooi van Kortchnoi in Nederland en het wordt voor hem een eclatant succes. Hij wint niet alleen de eerste acht partijen, maar ook het toernooi met drie punten voorsprong op Tal, Hort en Portisch. Wedstrijdleader Constant Orbaan zegt hierover: "Wat die man hier doet is bijna ongeloofwaardig. De meeste spelers gaan na een paar winstpartijen freewheelen, maar Kortchnoi speelt zelfs met zwart nog voluit op de aanval". Kranten schrijven uitvoerig over de sensatie van het toernooi, ze noemen hem 'geen denkerstype' en een echte Rus, 'breed gebouwd en met een agrarisch gezicht'. Hij geeft verschillende interviews en voor één van de journalisten schrijft hij zijn naam op een briefje omdat hij een goede berichtgeving belangrijk vindt: Kortchnoi, en dat is ook de spelling die hij zijn leven lang zal gebruiken. In één van de kranten noemt hij Nederland een gastvrij land en hij vertelt dat hij zijn negenjarige zoon Igor geen loopbaan als beroepsschaker wenst, want hij vindt het een zwaar en vermoeiend beroep. Hij voegt daar direct aan toe dat zijn liefde voor de schaaksport zo groot is dat hij daarvoor alles in de steek zou kunnen laten. Dat blijken profetische woorden te zijn.

Hoogovens 1968, is het eerste toernooi dat niet meer in Beverwijk maar in Wijk aan Zee in hotel Kennemerduin wordt gespeeld. Het wordt dagelijks bezocht door vele toeschouwers en één van hen is Walter Mooij, die later een belangrijke rol in zijn leven zal spelen.

Vlucht naar Nederland

Drie jaar later wint Kortchnoi ook zijn tweede Hoogovenstoernooi en in 1972

wordt hij in het IBM-toernooi tweede achter Poloegajevski.

Kortchnoi in 1971 door Corax

In 1976 komt hij naar Amsterdam voor het spelen van zijn tweede IBM-toernooi, deze keer wint hij samen met Tony Miles en zal hij langer blijven dan de vorige keer. Tijdens het toernooi is hij een avond te gast bij Karel van het Reve, schrijver en tolk van Euwe tijdens het WK in Moskou in 1948. Daar ontmoet hij ook de schrijver Amalrik, die eerder dat jaar een uitreisvisum naar Nederland had gekregen. Op 25 juli, de dag na de prijsuitreiking, speelt hij 's middags een simultaan in Den Haag en daarna wordt hij op de Russische ambassade verwacht voor een receptie. Als hij daar op de afgesproken tijd van zeven uur niet is aangekomen informeren de Sovjetdiplomaten bij zijn hotel en horen daar dat de heer Kortchnoi al heeft uitgecheckt. De grootmeester, die om half

zes klaar was met zijn simultaan in Den Haag zit dan al in Westzaan in het huis van Walter Mooij, die hij in 1968 had leren kennen en met wie hij ook daarna regelmatig contact had. Walter heeft daarbij steeds gezegd dat hij bij hem altijd welkom zou zijn. De volgende dag meldt hij zich bij de Vreemdelingenpolitie en vraagt politiek asiel aan.

Bang voor de KGB

Overdag, als Mooij muzikles geeft in een school in Zaandam, blijft de dissident alleen achter in zijn huis. Volgens Mooij was hij toen erg nerveus en bang dat de KGB naar hem op zoek was. Toen hij er lucht van kreeg dat Withuis en Donner hem wilden opzoeken vertrouwde hij het niet en verliet direct het huis. Hij beschouwde hen als linkse personen en vooral Berry Withuis was voor hem met zijn communistische achtergrond een verdacht persoon.

Daarna vindt Kortchnoi onderdak bij Janco Cnossen in Zaandam, die daar hoofd van de afdeling Vreemdelingenzaken was. Op zijn familiewebsite schrijft Cnossen dat Kortchnoi maar twee nachten bij hem is geweest omdat het te gevaarlijk werd. Volgens hem was zijn vrees voor de KGB terecht en wilden de Russen hem terughalen, eventueel met fysiek geweld. Bij het vervoer van de politieke vluchteling maakt Cnossen gebruik van zijn kennis van de streek en rijdt steeds routes waarbij iedere achtervolger direct op zou vallen.

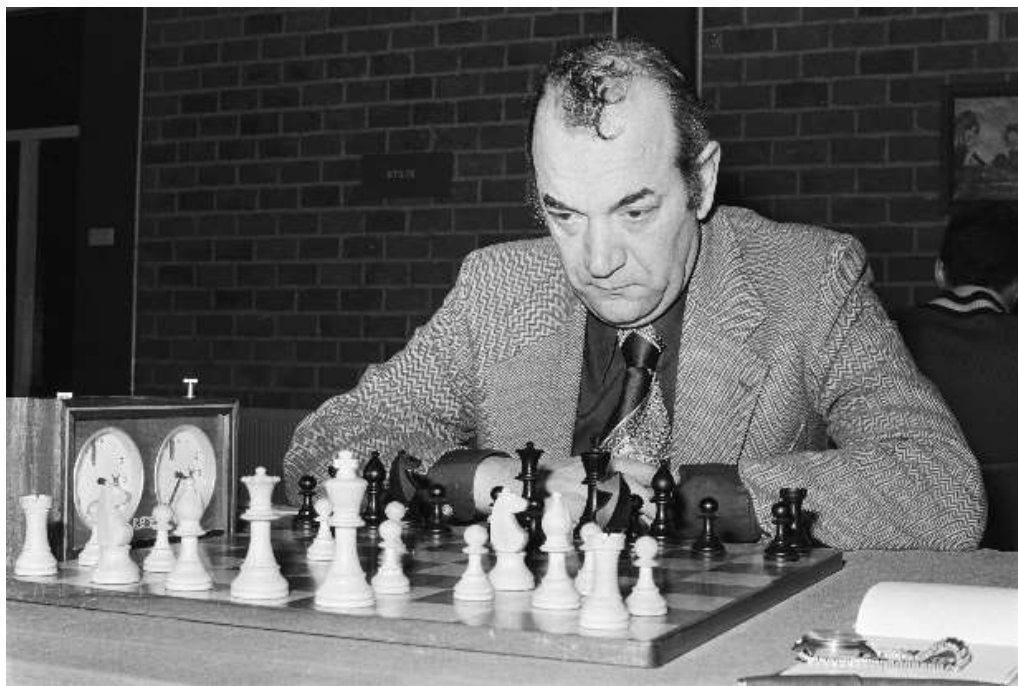
De Russische grootmeester is zijn helpers van het eerste uur, Mooij en Cnossen, altijd zeer dankbaar geweest en heeft hen later ook nog een aantal keren bezocht. Mogelijk

is later ook het huis van Van het Reve aan de Amstel één van zijn onderduikadressen geweest.

Motief

Kortchnoi's vlucht naar Nederland is wereldnieuws en voor de meesten een complete verrassing. Dat geldt niet voor Genna Sosonko, die al een paar jaar eerder in Nederland onderdak had gevonden. In zijn boek *The reliable past* schrijft hij dat het zeker geen impulsieve beslissing van Kortchnoi was en dat ze in januari 1976 tijdens het toernooi van Hastings vaak over een vlucht naar het Westen hebben gesproken hadden.

Op zijn motief, de groeiende tegenwerking van de Russische schaakbond, wordt aanvankelijk schouderophalend gereageerd omdat het alleen maar om een ruzie zou gaan en omdat Kortchnoi zelf ook niet de makkelijkste persoon was. Zijn biografie, die hij kort na zijn vlucht in Nederland schrijft, is een afrekening met zijn Sovjetverleden waarin hij het Russische schaakleven zonder mededogen beschrijft. Hij geeft daarin meer details over de manipulaties, plagerijen en uitsluitingen voor toernooien en ook over de 'geregisseerde winst- en verliespartijen' van Sovjetspelers onderling. Oud-wereldkampioen Botwinnik komt in zijn memoires met dezelfde beschuldigingen en het is dan ook niet vreemd dat hij, als een van de weinige Sovjetspelers, weigert om een brief te ondertekenen waarin het gedrag van Kortchnoi wordt veroordeeld. Volgens de oud-wereldkampioen had de Sovjetschaakbond zelf schuld aan zijn vlucht (zie *Nieuwsbrief* nr. 97, *Botwinnik in Nederland*).

Kortschnoi tijdens de laatste ronde van het Hoogovens toernooi in 1978 (foto: Nationaal Archief)

Boycot en represailles

De reactie van de Russen komt een maand na zijn asielaanvraag. Al zijn titels worden hem ontnomen en ze willen hem uitsluiten van deelname aan de kandidatenmatches voor het wereldkampioenschap. Dat lukt niet, mede door FIDE-president Max Euwe, maar een Russische boycot van toernooien waarvoor hij wordt uitgenodigd heeft wel succes. Voor de toernooien van Hoogovens, IBM en Interpolis, krijgt hij van de organisatoren geen uitnodiging. Ze lijken te zwichten voor het dreigement dat er anders geen enkele Sovjetschaker mee zal doen. Bij het Hoogovenstoernooi wordt gezegd dat het niet te maken heeft met Russische chantage maar met de tweekamp die Kortschnoi in februari tegen Petrosjan zal spelen. In de

vaderlandse pers wordt er schande van gesproken dat Nederland door de knieën gaat voor de Russische dreigementen en dat ons land zelfs de leiding neemt in de boycot. Ook zijn vrouw Bella en zoon Igor krijgen te maken met vergeldingsmaatregelen. Bella verliest haar baan en Igor, die onderduikt als hij wordt opgeroepen voor militaire dienst, wordt opgepakt en veroordeeld tot 2½ jaar werkkamp in Siberië. Viktor heeft direct na zijn vlucht met grote inzet gestreden voor een gezinshereniging, maar die komt er pas in 1982. Dat verloopt anders dan de familie Kortschnoi oorspronkelijk gedacht zal hebben, want de inmiddels Zwitserse grootmeester woont dan al enige tijd samen met Petra Leeuwerik, die hij bij een simultaanseance had ontmoet.

Eerste schaakpartijen in Nederland

Kortchnoi krijgt een verblijfsvergunning en blijft tot 1978 in Nederland. Daarna verhuist hij via Duitsland naar Zwitserland en krijgt daar uiteindelijk de Zwitserse nationaliteit. In ons land wordt alles in het werk gesteld om het de vluchteling naar de zin te maken en ook om gebruik te maken van zijn aanwezigheid om het schaken in ons land een stimulans te geven. De eerste uitnodiging ontvangt hij uit Friesland. Op initiatief van schaakmecenas Waling Dijkstra wordt in november 1976 in Leeuwarden een match van acht partijen georganiseerd tegen Jan Timman. De door hem eerder zo gevreesde Berry Withuis is de perschef van de match.

Kortchnoi wint met 5½-2½ en krijgt voor zijn overwinning een voor die tijd vorstelijke beloning van 5000 gulden en ook nog een fles Beerenburg. Een andere bron van inkomsten wordt het spelen voor Schaakclub Volmac uit Rotterdam, die gesponsord wordt door Joop van Oosterom, een andere schaakweldoener. Verder toert hij door Nederland voor het geven van simultaans en geeft hij trainingen aan schaakverenigingen. Hij wordt ook aangesteld als trainer van het Nederlandse Olympiade-team, waarbij hij als noviteit ook aandacht besteedt aan fysieke aspecten. Zo weet hij het hele team, behalve Donner, in het trainingspak te krijgen om te joggen en tot het begeleidingsteam hoort ook een masseuse. In juli 1977 wint hij het Nederlands kampioenschap met een voorsprong van 3½ punt. Donner heeft het in *De Koning* over “een beschamende ervaring voor de andere deelnemers, die tot inkeer en zelfonderzoek dwingt” en noemt Kortchnoi een “ware explosie van energie”.

Successen met Volmac

De komst van Kortchnoi bij Volmac luidt een succesvolle periode in voor de Rotterdamse vereniging. In de jaren die volgen wordt de club vele malen kampioen van Nederland. Het hoogtepunt is het bereiken van de finale in 1979 tegen Boerevestnik uit Moskou. Door de deelname van Kortchnoi is het onmogelijk om de wedstrijd in Moskou te spelen en daarom wordt er gekozen voor Bad Lauterberg in Duitsland. Zonder de onderweg ziek geworden Euwe, wordt er met 10-8 verloren. Ook na zijn vertrek naar Zwitserland, zal Viktor nog lang voor Rotterdam blijven spelen. Hij is ervan overtuigd dat een goede voeding belangrijk is voor de prestaties achter het bord en daarom geeft hij zijn teamgenoten dikwijls repen chocolade, vitaminetabletten en ginseng.

Hulp van Corry Vreeken

Het spelen voor Volmac leidt niet alleen tot veel contacten met de sponsor Joop van Oosterom, maar ook met de voorzitter Corry Vreeken. Zij hoorde vele jaren bij de Nederlandse damestop en werd in 2019 benoemd tot Lid van Verdienste van de KNSB. Haar woning in Maassluis was een populair logeeradres voor buitenlandse schakers zoals de Rus David Bronstein en de Hongaar Andor Lilienthal en ook een ontmoetingsplaats voor schaakteams na afloop van competitiewedstrijden. Ook Viktor Kortchnoi heeft vaak bij het echtpaar Vreeken gelogeerd en hij was gelukkig met hun vriendschap. In *Matten* (nummer 7, 2010) schrijft Dirk Jan ten Geuzendam daarover als hij Corry Vreeken ontmoet. De gesprekken met haar echtgenoot Piet Vreeken hadden Kortchnoi geholpen bij het vormen van zijn politieke denkbeelden na zijn vlucht naar het Westen, en ook voor de hulp van Corry was hij erg dankbaar.

Kortchnoi tijdens de halve finale tegen Budapesti Spartacus (foto: Nationaal Archief)

In dat verband vertelt Corry dat zij in 1977 op verzoek van Euwe naar Belgrado is gereisd om Kortchnoi bij te staan in zijn veelbesproken en incidentenrijke match met Spasski.

In die match zaten de spelers uiteindelijk allebei ergens achter het podium en kwamen alleen nog maar naar het bord om een zet te doen. Viktor, die de match goed was begonnen, verloor daarna vier partijen achter elkaar en Euwe dacht dat zij in deze omstandigheden een goede invloed op Kortchnoi zou kunnen hebben. In Belgrado spreekt zij tot diep in de nacht met Viktor en Petra en hoort dat ze overal bang voor zijn. Ze heeft succes, de problemen worden besproken en Kortchnoi wordt rustiger. Hij wint de match en mag tegen Karpov spelen om het wereldkampioenschap. Terzijde

merkt ze nog wel op dat Petra met haar bijgeloof natuurlijk de verkeerde vrouw voor Viktor is. Het plan om Spasski te vragen om voor Volmac te gaan schaken wordt door de gebeurtenissen in Belgrado evenwel in de ijskast gezet ...

Toernooien in Nederland

Kortchnoi speelde in zijn leven het recordaantal van bijna vijfduizend toernooipartijen en veel daarvan in Nederland. Hij was een trouwe gast van het Hoogovenstoernooi, waar hij dertien keer aan meedeed. Een bijzonder evenement was het Doeksen-toernooi, dat gespeeld werd op de veerboot van Harlingen naar Terschelling en waarbij de duur van de partijen afgestemd was op de vaartijd van anderhalf uur. Viktor won voor Timman,

Piket en Winants. Zijn laatste grote toernooi in Nederland is het NH Chess Tournament dat in 2008 in Krasnapolsky in Amsterdam wordt gespeeld. Het is een confrontatie tussen 'Experience' en 'Rising Stars'.

In *Matten* (nummer 5) schrijft een journalist (Peterson) over zijn ontmoeting met de dan 77-jarige Kortchnoi en noemt hem een warme joviale oude man maar ook een 'onvolwassen oudere' en dat illustreert hij met het volgende tafereel. De oude vechtjas overschrijdt in betere stelling de tijd en verliest zo van de zestienjarige Fabiano Caruana. Kortchnoi blijft enige tijd zitten en doet uiteindelijk met een klap op het bord de zet die hij had willen spelen en sist: "Jij zult nooit een schaker worden". Tekenend is dat hij zijn uitspraak over Caruana later tegenover anderen herhaalt alsof hij niet verkeerd geciteerd wilde worden. Zijn reputatie als slechte verliezer maakt hij hiermee ook in Nederland waar. Soortgelijke beledigingen van tegenstanders waren er eerder voor onder andere Sofia Polgar en Viswanathan Anand. De Rising Stars, met de Nederlanders Erwin l'Ami en Daniel Stellwagen, verslaan het Experience Team met ruime cijfers (33½-16½).

Kortchnoi en Bunschoten

In de nadagen van zijn schaakcarrière heeft Kortchnoi een nauwe band met de schaakclub En Passant uit Bunschoten, en in het bijzonder met Richard Vedder. Deze vertelt op Schaaksite dat hij in 2004 op goed geluk een brief naar Zwitserland stuurt en Kortchnoi uitnodigt om mee te doen aan een snelschaaktoernooi van zijn club. Het antwoord komt snel en is verrassend, als de reis- en verblijfskosten en een garantieprijszengeld van 250 euro worden betaald

doet hij graag mee. Voorafgaand aan het toernooi, waarin hij vijfde zal worden, bezoekt hij de clubavond en speelt de nodige vluggertjes. Hij heeft het zeer naar zijn zin en het zal ook niet zijn laatste bezoek aan Bunschoten zijn.

In 2010 doet hij ook weer mee. De dan 78-jarige Kortchnoi speelt weliswaar minder sterk dan vroeger, maar zijn vechtersmentaliteit en zijn wil om te winnen zijn nog dezelfde. Het toernooi wordt gewonnen door Ivan Sokolov, die slechts één van zijn negentien partijen verliest en wel van Kortchnoi, die gedeeld vijfde wordt. In datzelfde jaar speelt hij samen met Sosonko een aantal competitiewedstrijden voor En Passant, en zo zijn de twee Russische schakers uit de miljoenenstad Leningrad na veertig jaar verenigd in het Nederlandse vissersdorpje Bunschoten.

Laatste jaren

Ook op hoge leeftijd is Kortchnoi nog steeds een fanatieke schaker, maar zijn passie voor het schaken lijkt volgens Sosonko wel steeds meer te veranderen in een obsessie. Hij gaat zwakker schaken, maar behaalt nog wel klinkende successen. Zo wordt hij in 2009 wereldkampioen bij de senioren en in 2011 verslaat hij Caruana in het Gibraltar Open (dat zal hem goed hebben gedaan).

In 2012 krijgt hij een beroerte, kan niet meer lopen en spreekt moeilijk. In 2015 speelt hij in aanwezigheid van zijn vrouw Petra in Zürich een rapidmatch tegen de vier jaar jongere Oost-Duitse schaker Wolfgang Uhlmann, het wordt een 2-2 gelijkspel. Na afloop geeft hij een interview aan ChessBase en zoals gebruikelijk neemt hij geen blad voor de mond en is zeer kritisch over het spel van zijn tegenstander.

De foto's bij het interview zijn aandoenlijk, de oude Kortchnoi zit in elkaar gedoken in een rolstoel en Sosonko zit naast hem met de hand op zijn schouder.

Kortchnoi sterft in 2016 in Wohlen in Zwitserland. Sosonko schrijft dat Viktor Kortchnoi misschien niet het schaaktalent had van andere topschakers, maar dat hij door zijn enorme wil om te winnen, zijn

grenzeloze liefde voor het schaken en zijn controversiële karakter één van de meest interessante en invloedrijkste spelers uit de schaakhistorie is. Toen Kortchnoi ooit gevraagd werd hoe hij later herinnerd wilde worden, antwoordde hij: "Ik wil dat mensen van me zeggen dat ik geen engel was." Hij was ook geen engel en heeft ook nooit geprobeerd om daarop te lijken.

Met Sosonko na de match tegen Uhlmann in 2012 (foto: ChessBase)

Belangrijke bronnen:

Genna Sosonko, *Evil-Doer: Half a Century with Viktor Kortchnoi*; Hans Ree, *Mijn Schaken*; Kortchnoi's belangrijkste zet, MEC Nieuwsbrief nr. 90.

Dit artikel is het twaalfde in een reeks. Symon Algera schreef in MEC Magazine/Nieuwsbrief eerder artikelen over Réti, Lasker, Capablanca, Aljechin, Botwinnik, Flohr, Maróczy, Keres, Philidor, Tal en Anderssen. U vindt deze op de site van het Max Euwe Centrum.

Het MEC in vogelvlucht

Jeroen van den Berg

In de afgelopen periode waren er verschillende activiteiten op het MEC, die (opnieuw) veel bezoekers lokten. Het is bijzonder om te zien dat bij deze activiteiten steeds verschillende mensen de weg naar ons centrum weten te vinden. Zo trok de boekenbeurs (11 november) een heel ander publiek dan de filmdag (16 september). Topattractie was natuurlijk Jan Timman, die een lezing gaf over zijn boek met de beste partijen van Max Euwe (14 oktober). De zaal zat bomvol en nog dezelfde dag waren alle door ons aangeschafte boeken uitverkocht. De gelukkige bezitters konden deze dag hun boek door de auteur laten signeren. Geen nood overigens: het MEC heeft het prachtige boek van Jan Timman inmiddels weer op voorraad!

Jan Timman tijdens de lezing (foto: MEC)

We gaan verhuizen

Wat niet iedereen weet, ook omdat we er zelf geen grote ruchtbaarheid aan wilden geven,

is dat het MEC de huidige locatie moet verlaten. We hebben alles geprobeerd om dit te voorkomen, maar helaas was er geen houden aan. We moeten aan het einde van dit jaar weg. Gelukkig hebben we in hetzelfde kantorencomplex een prachtig nieuw onderkomen gevonden, op dezelfde verdieping, maar dan aan de andere kant, met uitzicht op het Leidseplein. De hoofdingang blijft dus hetzelfde. Volg onze website en sociale media voor nieuws over de verhuizing. Het is onvermijdelijk dat we in de verhuisperiode tijdelijk zijn gesloten, en ook over deze sluiting zullen we u via website en sociale kanalen blijven informeren. Na de feestelijke heropening hopen we weer vele bezoekers in ons nieuwe onderkomen te begroeten.

Uitreiking Euwering

Op 8 november was het feest op het MEC, want toen heeft de vorige drager van de Euwering – Eddy Sibbing – de ring overgedragen aan Zhaoqin Peng. De 14-voudig kampioene van Nederland is de eerste vrouwelijke drager van de ring, en uit de vele reacties die wij hebben mogen

ontvangen blijkt dat vele schaakliefhebbers buitengewoon gelukkig zijn met de keuze van Sibbing. Wij van de redactie feliciteren Peng hartelijk met deze verdiende

verkiezing. Elders in dit nummer vindt u een interview met de nieuwe drager van de Euwering.

Eddy Sibbing feliciteert Zhaoqin Peng met de Euwering (foto: Harry Gielen)

Entree moeilijk toegankelijk

Het zal de regelmatige bezoekers zijn opgevallen dat de toegang naar het Max Euwe Centrum momenteel lastig is door een grootscheepse verbouwing op de begane grond. Bezoekers kunnen alleen met de lift naar boven, terwijl er voor noodgevallen een vrijwel niet zichtbare stalen trap is (die niet bepaald prettig is om te belopen, daarom is deze er uitsluitend voor nood). Wij weten zelf helaas niet hoe lang deze ongelukkige situatie zal duren.

Nieuwe vrijwilliger

Zoals u in de digitale versie van het MEC

Magazine in september al hebt kunnen lezen, is het MEC getroffen door enkele ziektegevallen. Theo Weijers heeft het vrijwilligersteam inmiddels versterkt, terwijl ook Frans Arp zich heeft aangeboden. Frans is zeker geen onbekende in het Amsterdamse schaakwereldje. We heten Frans van harte welkom en hij zal als vliegende keep fungeren bij de diensten voor beheer (12-16 uur van dinsdag tot en met zaterdag). Het is voor ons team fijn dat Frans bereid is om ook op zaterdagen beschikbaar te zijn, want daar hebben wij (vooral tijdens KNSB-competitieronden) momenteel de meeste personele zorgen.

Onze vaste vrijwilligers voor de zaterdagen, Maarten Mellegers en Melinda Kiss, zijn immers niet altijd beschikbaar in het weekend, hetgeen begrijpelijk is natuurlijk.

Seminar voor arbiters

De bekende Nederlandse arbiter Arno Eliëns (Isle of Man, NK, Tata Steel Chess om een paar van zijn toernooien te noemen) heeft op zondag 26 november op het MEC twee workshops gegeven over arbiterskwesties. Wij sluiten niet uit dat Arno dit vaker op het MEC zal doen, gezien de succesvolle dag. De eerste workshop was een masterclass Zwitsers, waarbij in hoofdlijnen de diverse Zwitserse indelings-systemen werden behandeld. De tweede workshop betrof DGT-uitzendingen voor arbiters. Daarbij werd in het bijzonder ingegaan op hoe DGT-uitzendingen kunnen worden gebruikt door een arbiter in de uitoefening van zijn taken.

Bijzondere giften

Ook in de afgelopen drie maanden hebben wij weer bijzondere giften en donaties ontvangen. We krijgen van onze vaste donateurs regelmatig bijdragen en we kunnen niet genoeg vermelden hoe belangrijk dat is: zonder donateurs geen MEC. Een bijzonder blijk van dank aan de Stichting Zadelhoff Familiefonds en het advocatenkantoor Loyens & Loeff voor hun zeer genereuze giften!

De Kerstpuzzel van het MEC is terug!

Voor de mensen die van puzzelen houden, hebben we goed nieuws: u hoeft zich tijdens de feestdagen niet te vervelen! Onze donateur Hans van Capelleveen is in de coronaperiode begonnen met het compo-

neren van bijzondere schaakpuzzels voor de Velpse schaakvereniging, waar Hans al jaren lid is. Wij zijn verheugd dat Hans speciaal voor het MEC zes puzzels heeft bedacht. Een voorbeeld uit het verleden is hieronder te zien:

Een oude kerstpuzzel

Wij zullen de zes opgaven rond de kerstdagen publiceren en dit via onze sociale media bekendmaken zodra de puzzels online staan. U kunt uw antwoorden insturen naar het bekende e-mailadres: euwemec@xs4all.nl.

Voor de goede inzenders zijn enkele mooie prijzen beschikbaar. De opgaven zijn behoorlijk pittig, dat kunnen we u alvast verklappen.

Toekomst MEC

De toekomst van het MEC ligt voorlopig dus op een andere plaats dan de huidige. De verhuizing biedt ons gelegenheid om een frisse start te maken en om het museum en de bibliotheek opnieuw in te richten. De nieuwe ruimte is anders ingedeeld en ziet er prachtig uit. Voorlopig kunnen we daar nog jaren blijven, we zijn dan ook benieuwd hoe u ons nieuwe onderkomen zult beoordelen. Blijf vooral langskomen in 2024!

Bas Beekhuizen en Minze bij de Weg (foto: Harry Gielen)

Arno Bezemer en Dirk Goes (foto: Harry Gielen)

Dochter en vader Nagel (foto: Harry Gielen)

Paul van der Sterren, Michiel Abeln en Erwin l'Ami (foto: Harry Gielen)

MEC-kalender

Het Max Euwe Centrum is geopend elke dinsdag tot en met zaterdag van 12.00-16.00 uur. De toegang is gratis

Op de hoogte blijven van alle activiteiten in het MEC?

Hoewel de naam Nieuwsbrief nu verleden tijd is, verdwijnt het oorspronkelijke idee van de nieuwsbrief niet helemaal. Op deze pagina vindt u een QR-code die u kunt scannen met uw telefoon. Er opent dan een website waar u zich kunt aanmelden voor onze mailinglijst. Eenmaal aangemeld krijgt u met enige regelmaat het laatste nieuws over onze activiteiten. Lezingen, trainingen, boekpresentaties, pleinfestivals, simultaans, als eerste in uw inbox!

Aanmelden kan ook via onze website: www.maxeuwe.nl.

Rekeningnummer NL91 INGB 0005 4016 70
t.n.v. Stichting Max Euwe Centrum te Amsterdam